

แนวความคิดในเรื่องสิทธิในการฟ้องคดีแพ่งของต่างประเทศ

เงื่อนไขว่าคำฟ้องหรือการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลจะสามารถรับไว้พิจารณาได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับหลายอย่าง ซึ่งหากเรายอมรับกันว่าเงื่อนไขต่างๆ มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปแล้ว ก็อาจจะแบ่งแยกพิจารณาได้ว่า เงื่อนไขบางอย่างมีลักษณะภาวะวิสัย กล่าวคือเป็นเงื่อนไขที่เกี่ยวกับวัตถุของคดี และเงื่อนไขบางอย่างมีลักษณะอัตวิสัย กล่าวคือ เป็นเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่เป็นคู่ความในคดี

เงื่อนไขที่เป็นภาวะวิสัยนี้ ยกตัวอย่างเช่น (1) การสิ้นสุดของระยะเวลา โดยหลักทั่วไปแล้ว "อายุความ" มีผลเป็นการห้ามไม่ให้มีการฟ้องคดีต่อศาลเพื่อบังคับตามสิทธิตามกฎหมายที่เจ้าของสิทธิไม่ให้ความสนใจที่จะดำเนินการจนระยะเวลาได้ล่วงเลยไปนานเกินสมควร หรือในกรณีเป็นการบังคับให้ดำเนินการใช้สิทธิภายในกำหนดระยะเวลาที่ค่อนข้างจำสั้น เช่น กำหนดระยะเวลาที่จะฟ้องคัดค้านการเป็นบิดาโดยชอบด้วยกฎหมาย¹ หรือกำหนดระยะเวลาที่จะฟ้องคดีบอกล้างโมฆียกรรม ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1304² (2) การฟ้องซ้ำ เป็นการห้ามไม่ให้มีการนำคดีมาฟ้องต่อศาลอีก หากมีการนำคดีมาฟ้อง คู่ความฝ่ายตรงข้ามก็สามารถที่จะร้องคัดค้านต่อศาลไม่ให้รับฟ้องไว้พิจารณาได้

ในส่วนของเงื่อนไขที่เป็นอัตวิสัยที่นักวิชาการได้ยอมรับกันอันได้แก่ เรื่องการมีส่วนได้เสียหรือผลประโยชน์เกี่ยวข้อง (Interest) กับเรื่องคุณสมบัติ (Quality) นั้น นักวิชาการด้วยกันเองก็ยังมีความเห็นสำหรับเงื่อนไขทั้งสองเรื่องดังกล่าวแตกต่างกันออกไป บางท่านเห็นว่าเงื่อนไขเรื่องคุณสมบัติได้ครอบคลุมถึงเรื่องการมีส่วนได้เสียด้วย ในขณะที่บางท่านกลับเห็นว่าเรื่องคุณสมบัติเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเรื่องการมีส่วนได้เสีย แต่ส่วนใหญ่แล้วเห็นตรงกันว่า เงื่อนไขทั้ง 2 เรื่อง

¹ ตามมาตรา 1545 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยกำหนดเรื่องสิทธิของเด็กที่จะฟ้องคดีปฏิเสธความเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของชายไว้หนึ่งปีนับแต่วันที่เด็กบรรลุนิติภาวะ หรือนับแต่วันที่เด็กรู้เหตุนั้นในกรณีที่เด็กรู้ข้อเท็จจริงหลังบรรลุนิติภาวะ

² ตามมาตรา 181 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยกำหนดระยะเวลาการบอกล้างโมฆียกรรมไว้หนึ่งปีนับแต่เวลาที่อาจให้สัตยาบันได้ หรือเมื่อพ้นเวลาสิบปีนับแต่ทำนิติกรรมอันเป็นโมฆียะนั้น

ดังกล่าวมีลักษณะที่ใกล้เคียงกันมากและจะบังคับใช้แตกต่างกันไปโดยขึ้นอยู่กับการใช้สิทธิฟ้องคดีในแต่ละเรื่อง

เรื่องการมีส่วนได้เสีย (Interest) และคุณสมบัติ (Quality) ในการฟ้องคดีนั้นนับว่าเป็นเงื่อนไขในการพิจารณารับคำฟ้องของศาลที่เป็นที่ยอมรับกันมาตั้งแต่สมัยเดิม โดยมีทฤษฎีมากมายที่เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ซึ่งแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนได้เสียของผู้ใช้สิทธิดำเนินการทางศาลหรือการที่ฟ้องคดีจำเป็นต้องได้รับการเยียวยาโดยศาลนี้ แพร่หลายในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายโรมัน (Civil Law) กลุ่มประเทศยุโรปตอนกลาง และบางประเทศในยุโรปตะวันออก โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของบางประเทศ ได้ระบุเงื่อนไขดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน³ รวมทั้งในกลุ่มประเทศแองโกล-อเมริกัน (Common Law) บางประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในกลุ่มประเทศแองโกล-อเมริกัน (Common Law) ที่ได้กำหนดเงื่อนไขหรือหลักเกณฑ์ของสิทธิในการดำเนินการทางศาลไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไว้อย่างชัดเจน ก็คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยคณะกรรมการการร่างกฎหมายแห่งรัฐ (Field Code Commissioners) ได้กำหนดให้คู่ความที่มีส่วนได้เสียโดยแท้ต้องเป็นผู้ที่สามารถเป็นคู่ความและถูกกำหนดให้เป็นคู่ความในการฟ้องคดีหรือต่อสู้คดี หลักนี้ยังคงใช้อยู่ในกฎหมายของมลรัฐหลายมลรัฐและปรากฏในกฎหมายวิธีพิจารณาระดับสหรัฐ (ข้อ 17 (a)) ปี ค.ศ. 1966 ซึ่งบัญญัติว่า "การฟ้องร้องคดีทุกครั้งต้องทำในนามของคู่ความที่มีส่วนได้เสียโดยแท้"⁴ แต่ข้อความถัดมาของบทบัญญัติดังกล่าวดูเหมือนจะขัดแย้งกันเอง โดยกำหนดไว้ชัดเจนว่า ผู้อนุบาล ผู้ปกครอง ผู้ดูแล ผู้ประกัน หรือผู้จัดการทรัสต์ (trustee of express trust) ซึ่งเข้าทำสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่น หรือมีกฎหมายกำหนดให้อำนาจไว้ อาจฟ้องร้องคดีได้เองโดยไม่ต้องเข้าร่วมกับผู้รับประโยชน์ อย่างไรก็ตาม จากแนวการตีความก่อนปี ค.ศ. 1966 การกำหนดดังกล่าวถือเป็นเพียงการยกตัวอย่างว่าใครคือคู่ความที่มีส่วนได้เสียโดยแท้บ้าง แสดงว่าบทบัญญัตินี้ดังกล่าว

³เช่น ฝรั่งเศส (มาตรา 31) อิตาลี (มาตรา 100) บราซิล (มาตรา 2) เวเนซุเอลา (มาตรา 14) บัลแกเรีย (มาตรา 97) โปแลนด์ (มาตรา 190)

⁴Section 17 (a) Every action must be prosecuted in the name of the real party in interest.

An executor, administrator, guardian, bailee, trustee of an express trust, or a party with whom a contract has been concluded for the benefit of another, or a plaintiff authorized to do so by statute may sue without joining the beneficiary.

เป็นการยอมรับหลัก “คู่ความที่มีส่วนได้เสียโดยแท้” ซึ่งหมายความว่า บุคคลที่จะฟ้องร้องคดีได้ ต้องเป็นบุคคลที่ในทางกฎหมายสารบัญญัติแล้วเรามีสิทธิในสิทธิที่จะขอให้ศาลบังคับให้ แสดงให้เห็นข้อความจริงว่า ศาลจะต้องนำหลักตามกฎหมายสารบัญญัติมาปรับใช้⁵

สำหรับในกลุ่มประเทศ Civil Law ที่ใช้กำหนดเงื่อนไขหรือหลักเกณฑ์ของสิทธิในการดำเนินการทางศาลไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไว้อย่างชัดเจน เช่น

ประเทศอิตาลี หลักการว่าด้วยอำนาจในการใช้สิทธิในคดี (The power of “free exercise of the right in issue”) ได้กำหนดไว้ในมาตรา 100 แห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง⁶ ที่ว่าคู่ความในคดีต้องเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียในคดี โดยผู้มีส่วนได้เสียนั้นต้องเป็นผู้เสียหายและจะต้องมีความสามารถ⁷ คำว่าผู้มีส่วนได้เสียในคดี ตรงกับภาษาอิตาลีว่า *Giuſta Parte* ซึ่งหมายความว่าถึง *real party in interest* นั้นเอง แต่อย่างไรก็ตาม อาจเป็นไปได้ที่บุคคลบางคนซึ่งมิได้เป็นผู้เสียหายโดยตรง หรือได้รับมอบอำนาจให้ฟ้องคดีอย่างตัวความ แต่อาจใช้สิทธิฟ้องคดีได้ในนามของตนเองแทนบุคคลอื่น เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี มาตรา 75 เจ้าหนี้อาจใช้สิทธิเรียกร้องในนามของตนเองแทนลูกหนี้เพื่อป้องกันสิทธิของตนเองในมูลหนี้ได้ หลักข้อนี้เรียกว่า *Azione Surragatalia* ซึ่งตรงกับหลักกฎหมายเรื่องการใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ ดังที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 233 - มาตรา 236 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทยนั่นเอง นอกจากนี้ในกรณีที่ภริยามีข้อพิพาทเกี่ยวกับสินสมรส (Dowry) สามีย่อมใช้สิทธิเรียกร้อง ในนามของตนเองแทนภริยาได้⁸

ประเทศเยอรมนี แนวความคิดในเรื่องคู่ความได้ถูกกำหนดไว้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งโดยแท้ โดยมีแนวความคิดในเรื่องคู่ความที่ว่า บุคคลที่จะฟ้องร้องหรือถูกฟ้องร้องได้ต้องยืนยันกันศาล ในขณะที่เดียวกันเงื่อนไขให้อำนาจฟ้องคดีมีลักษณะเหมือนกับทฤษฎีเรื่องส่วนได้เสีย (*Intérêt*) ของประเทศฝรั่งเศส กล่าวคือ คู่ความไม่ว่าจะเป็นโจทก์หรือผู้ร้องขอต้องแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ที่คุ้มครองในทางกฎหมาย (An interest worthy of legal

⁵ See also the Advisory Committee's Note of 1966 to Amended Rule 17(a) : Moore III A\$ 17.01 (8) (อ้างโดย Ernst J Cohn, Ernst J Cohn, *Civil Procedure Volume XVI*, J C B Mohr (Paul Siebeck) Tomingen Mouton The Hague Paris, p. 20.

⁶ Codice Di Procedura Civile, Article 75., Paragraph 1.

⁷ Mawio Cappelletti & Joseph M. Perillo, *Civil Procedure in Italy*, (The Hague : Martinus Nijhoff, 1965) , p. 116.

⁸ Codic Civil, article 184.

Protection) มาในคำฟ้องหรือคำร้องนั้นๆด้วย ในการฟ้องคดีโจทก์จะต้องบรรยายข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายมาในฟ้อง บางกรณีโจทก์จะต้องอ้างข้อกฎหมายและข้อเท็จจริงยืดเยื้อในทำนองเดียวกัน เมื่อบุคคลใดตกเป็นจำเลยในการต่อสู้คดี จำเลยจะต้องสู้คดีโดยยกหลักกฎหมายหรือข้อเท็จจริงเช่นเดียวกัน แต่ทั้งนี้ อาจเทียบเคียงแนวความคิดในเรื่องส่วนได้เสียได้จากหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมาย เช่น หลักการฟ้องคดีเพื่อในการปฏิบัติการในอนาคตในเรื่องการฟ้องเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หลักการว่าด้วยสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมาย เป็นต้น ความจำเป็นที่จะขอการเยียวยาทางศาล (Rechtsschutzbedürfnis) ได้กลายมาเป็นเงื่อนไขสำคัญของการฟ้องคดี แม้จะไม่มีกำหนดไว้ชัดแจ้งในประมวลกฎหมาย ทั้งนี้เพราะหากไม่มีความจำเป็นดังกล่าว ศาลก็จะไม่รับพิจารณาคดี ถือได้ว่าทฤษฎีดังกล่าวเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาความ (Prozesshandlungen) ซึ่งห้ามการใช้สิทธิตามกฎหมายในทางที่ผิด และกลายเป็นหลักกฎหมายทั่วไปหลักหนึ่ง⁹

ประเทศฝรั่งเศส ได้กำหนดไว้ในบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 31 ที่บัญญัติไว้ว่า “บุคคลทุกคนสามารถมีสิทธิที่จะใช้สิทธิทางศาลได้ เมื่อมีส่วนได้เสียโดยชอบด้วยกฎหมาย ในการที่ข้อกล่าวอ้างหรือข้อต่อสู้ของตนจะได้รับการตัดสินว่ามีมูลหรือถูกยกฟ้อง ทั้งนี้ภายใต้บังคับกรณีที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่าบุคคลใดจะเป็นผู้มีสิทธิดังกล่าว แต่เพียงผู้เดียวในการดำเนินคดีเพื่อป้องกันส่วนได้เสียตามที่ได้มีการกำหนดไว้” ซึ่งเป็นกำหนดในเรื่องส่วนได้เสียและคุณสมบัตินั่นเอง

ในบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส ยังได้รับอิทธิพลแนวความคิดที่เสนอโดย Cornu และ Foyer ซึ่งต่อมา Motulsky นักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่มีชื่อเสียงของฝรั่งเศสก็ยอมรับนำมาใช้ กล่าวคือ เรื่องความแตกต่างระหว่าง “actions banales” และ “actions attitrées” โดยมาตรา 31 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสได้กำหนดให้เรื่องการมีส่วนได้เสียเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่สำคัญในการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลโดยทั่วไปซึ่งเรียกว่า “action banales” (คำฟ้องโดยทั่วไป) และกำหนดให้การใช้สิทธิดำเนินการทางศาลในบางกรณีจะต้องมีเงื่อนไขเกี่ยวกับคุณสมบัติด้วย ซึ่งเรียกว่า “actions attitrées” (คำฟ้องที่กำหนดตามสิทธิที่กำหนด)

⁹Blomeyer 149 ; Zeiss 123 ss. (อ้างโดย Ernst J Cohn, Civil Procedure Volume XVI, J C B Mohr (Paul Siebeck) Tübingen Mouton The Hague Paris, p. 22.

1 ส่วนได้เสีย (Interest)

ตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยหลักแล้ว ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหาย เท่านั้นที่จะมีสิทธิใช้สิทธิทางศาลหรือมีอำนาจฟ้อง โดยในระบบกฎหมายแองโกล-อเมริกัน ใช้คำว่า "standing" ในผลของคดี ส่วนความหมายในภาษาฝรั่งเศสใช้คำว่า "interest" (หรือ "intérêt" ในภาษาฝรั่งเศส) โดยมีข้อสังเกตว่าคำว่า "Standing" หรืออำนาจฟ้องคดีของสหรัฐอเมริกาจะมีความหมายรวมทั้งเรื่องการเป็นผู้มีส่วนได้เสีย (The real party in interest) การเป็นผู้ได้รับความเสียหาย การเป็นผู้มีความสามารถ ในขณะที่ในระบบกฎหมาย Civil Law ซึ่งรวมทั้งประเทศไทยได้กำหนดเรื่องส่วนได้เสียแยกต่างหากเรื่องความสามารถในการใช้สิทธิ โดยตามกฎหมายของฝรั่งเศส คำว่า "Interest" นั้น มีความหมายรวมถึงการเป็นผู้ได้รับความเสียหายอยู่ด้วย

เงื่อนไขในเรื่องส่วนได้เสีย (Interest) นี้มักจะได้รับการกล่าวอ้างโดยคำพิพากษาของศาลในการพิจารณารับคำฟ้องเสมอ อันเป็นไปตามคำกล่าวสมัยเดิมที่ว่า "ไม่มีส่วนได้เสียก็ไม่มีสิทธิฟ้องคดี" (pas d'intérêt pas d'action) หรือส่วนได้เสียเป็นเครื่องมือในการฟ้องคดีต่อศาล (l'intérêt est la mesure de l'action) ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับความจำเป็นของการที่ต้องมีส่วนได้เสียในการดำเนินคดีนั้น เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปโดยไม่มีข้อโต้แย้ง แต่ในส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะของส่วนได้เสียนั้นยังมีการถกเถียงกันอยู่ทั้งตามแนวคำพิพากษาของศาลและตามทฤษฎี

1.1 การมีส่วนได้เสียในการฟ้องคดี

เราอาจกล่าวได้ว่า การฟ้องคดีต่อศาลต้องสามารถแสดงให้เห็นถึงประโยชน์บางอย่างสำหรับผู้ดำเนินการดังกล่าว Cadiet นักกฎหมายท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า "การที่บอกว่าบุคคลคนหนึ่งมีส่วนได้เสียในการดำเนินคดีนั้น ก็เท่ากับเป็นการบอกว่าคำฟ้องที่ได้มีการยื่นฟ้องนั้นอาจจะเป็นการช่วยแก้ไขหรือปรับปรุงให้สถานการณ์ทางกฎหมายของผู้นั้นให้ดีขึ้น"¹⁰ เพราะศาลไม่ได้มีหน้าที่ในการให้คำปรึกษาหรือเพียงแค่ทำให้คู่ความได้รับความพอใจในเรื่องอื่น นอกเหนือไปจากการตัดสินคดีที่คู่ความมีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง ตามแนวคำพิพากษาของศาลฝรั่งเศสจึงได้ยืนยัน

¹⁰Cadinet, droit judiciaire privé, n° 715, p. 369 (อ้างจากวรรณชัย บุญบำรุง, อ้างจาก Yvon DESDEVEISES, *supra* note 1, fasc. 126-2, n° 6).

หลักการในเรื่องนี้ตลอดมา เป็นการขีดวงจำกัดผู้ที่มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาล ซึ่งเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับความพยายามที่จะไม่ให้มีคดีมาสู่ศาลมากเกินไป

หลักที่ว่าศาลไม่มีหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับปัญหาข้อกฎหมายนี้เป็นหลักที่ประเทศต่างๆ ทั้งในระบบ Common Law และ Civil Law ได้ยึดถือ ยกเว้นศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเท่านั้นที่สามารถให้ความเห็นในข้อกฎหมายได้

แม้ว่าเรื่องการมีส่วนได้เสียจะเป็นเงื่อนไขในการรับฟ้องสำหรับคดีทั่วไปก็ตาม แต่เงื่อนไขก็อาจจะไม่ปรากฏอย่างชัดเจนเสมอไป เนื่องจากข้อมูลนี้เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาสาระที่ผู้ฟ้องคดีไม่จำเป็นต้องยกขึ้นมาอ้างถึงการมีส่วนได้เสีย¹¹ เป็นเพียงแต่ว่าในกรณีที่คู่ความฝ่ายตรงกันข้ามได้ร้องขอให้ศาลไม่รับฟ้องนั้นไว้พิจารณาเพราะผู้ฟ้องคดีไม่มีส่วนได้เสีย แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายอาจจะกำหนดให้ผู้ร้องต้องแสดงให้เห็นถึงส่วนได้เสียในเรื่องที่ร้องขอ เช่น ตามมาตรา 114 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศสกำหนดให้ผู้ที่จะร้องว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งตกเป็นโมฆะ เนื่องจากปฏิบัติไม่ถูกต้องตามวิธีการที่กฎหมายกำหนดในกรณีนี้ผู้ร้องมีหน้าที่จะต้องแสดงให้เห็นก่อนว่าตนได้รับความเสียหายจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยไม่ชอบดังกล่าวอย่างไร

การมีส่วนได้เสียในคดีนั้น ไม่ได้เป็นเงื่อนไขเฉพาะกับโจทก์ผู้ฟ้องคดีเท่านั้น แต่ยังบังคับเข้ากับบุคคลทุกคนที่ได้เข้ามาดำเนินคดีในศาล เช่น ผู้ร้องสอด และส่วนได้เสียนั้นอาจจะเป็นส่วนได้เสียที่เกี่ยวกับทรัพย์สินหรือที่เกี่ยวกับจิตใจ เช่น ศาลสูงสุดฝรั่งเศสได้วินิจฉัยว่า ผู้ที่ฟ้องขอให้ศาลสั่งให้พินัยกรรมตกเป็นโมฆะ หากว่าศาลได้ตัดสินให้ผู้นั้นชนะคดีเขาก็ไม่สามารถที่จะได้รับมรดกจากพินัยกรรมดังกล่าวถือว่าไม่ได้เป็นผู้มีส่วนได้เสีย¹² สำหรับส่วนได้เสียที่เกี่ยวกับจิตใจนั้นมักจะเป็นเรื่องกรณีที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการฝ่าฝืน "สิทธิที่ไม่เกี่ยวกับทรัพย์สิน" เช่น ชื่อเสียง เกียรติยศ หรือการละเมิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ

กรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับการพิจารณาเรื่องการมีส่วนได้เสียที่พบได้บ่อยครั้งกรณีหนึ่งคือ การพิจารณารับอุทธรณ์ ซึ่งศาลสูงสุดฝรั่งเศสได้วินิจฉัยวางแนวเอาไว้ว่าผู้อุทธรณ์ไม่สามารถ

¹¹ Motulsky, *Principles d'une réalisation méthodique du droit privé*, thèse Sirey, 1948, n 91, p. 92s (อ้างโดยวรรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVISES, *supra* note 1, fasc. 126-2, n° 25).

¹² cass. 1reciv., 19 mars 1975 : Bull. Civ. L, n° 119-22 févr. 1977, *Ibid* n 1977, *ibid*. n 97 – CA Riom, 17 mars 1988 : JCP 1988, éd. G, IV, 365 (อ้างโดยวรรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVISES, *supra* note 1, fasc. 126-2, n° 25).

อุทธรณ์คำพิพากษาของศาลได้ หากคำพิพากษานั้นได้ตัดสินตามที่ผู้อุทธรณ์ได้ร้องขอทุกประการแล้ว¹³ การที่ผู้อุทธรณ์เพียงแต่ไม่เห็นด้วยกับเหตุผลในคำพิพากษาของศาลนั้นไม่ทำให้ผู้อุทธรณ์มีส่วนได้เสียแต่อย่างใด¹⁴

การที่ผู้ดำเนินคดีในศาลไม่มีส่วนได้เสียและศาลได้มีคำสั่งไม่รับฟ้องไว้พิจารณานั้น ข้อเท็จจริงดังกล่าวอาจใช้เป็นข้อมูล สำหรับการพิจารณาปัญหาเรื่องการใช้สิทธิในทางกระบวนการพิจารณาโดยไม่สุจริตต่อไปได้

1.2 ลักษณะของส่วนได้เสีย

1.2.1 เป็นส่วนได้เสียตามกฎหมายหรือโดยชอบด้วยกฎหมาย¹⁵ (Interest legitimate)

ลักษณะของส่วนได้เสียตามกฎหมายได้รับการรับรองตามมาตรา 31 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแห่งฝรั่งเศส ซึ่งในทางทฤษฎีนั้นนักวิชาการได้โต้แย้งลักษณะดังกล่าวว่าเป็นลักษณะที่ยังไม่แน่นอน และมีผลทำให้เป็นการบิดเบือนความคิดเกี่ยวกับเรื่องส่วนได้เสียเนื่องจากการบังคับว่าส่วนได้เสียนั้นจะต้องเป็นส่วนได้เสียตามกฎหมายนั้นดูเหมือนจะเท่ากับเป็นการกำหนดว่าในคดีฟ้องขอให้รับผิดชอบในทางแพ่งนั้น ผู้ที่ได้รับความเสียหายกับผู้ก่อให้เกิดความเสียหายจะต้องมีความสัมพันธ์กันทางกฎหมาย อันจะมีผลทำให้บุคคลอื่นที่ไม่ใช่

¹³cass. reciv., 19 mars 1975 : Bull. Civ. L, n° 251, cass. 2 eciv., 13 juin 1979 : D. 1979, inf. Rap. p. 478, obs Julién (อ้างโดยวรรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVEISES, *supra* note 1, fasc. 126-2, n° 25)

¹⁴ตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาของไทยวางแนวว่า แม้ศาลจะได้พิพากษาให้ผู้อุทธรณ์หรือฎีกาเป็นฝ่ายชนะคดี แต่หากวินิจฉัยไม่ถูกต้องตามประเด็น หรือวินิจฉัยให้ผู้อุทธรณ์หรือฎีกาเสียสิทธิเป็นที่เสียหายหรือเป็นโทษแล้วก็สามารถอุทธรณ์ฎีกาได้ ถ้าไม่ถูกห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาโดยกฎหมาย (เช่น คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 524/2513)

¹⁵หากเปรียบเทียบกับมาตรา 55 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทย และตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาไทยก็อาจอธิบายได้ในแง่ที่ว่าต้องเป็นกรณีที่มีการโต้แย้งสิทธิและหน้าที่ของบุคคลหรือมีความจำเป็น ต้องใช้สิทธิทางศาลซึ่งมีกฎหมายสารบัญญัติรองรับผู้ฟ้องคดีจึงต้องมีสิทธิตามกฎหมายหรือประโยชน์ที่มีกฎหมายรับรองคุ้มครองให้เสียก่อน

เจ้าหน้าที่หรือผู้มีสิทธิในเรื่องค่าอุปการะเลี้ยงดูไม่สามารถฟ้องคดีเรียกร้องความเสียหายเกี่ยวกับทรัพย์สินได้ เช่น คู่หมั้น หรือสามีภรรยาที่อยู่กินกันโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส

Solus และ Perrot¹⁶ นักกฎหมายชาวฝรั่งเศสได้วิจารณ์ว่า การที่ได้นำหลักเกณฑ์ทางด้านกฎหมายมากำหนดขอบเขตของส่วนได้เสียจะมีผลทำให้เป็นการสับเปลี่ยนหรือบิดเบือนประเด็นปัญหาไปสู่คนละเรื่องกันและขัดแย้งกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะข้อเท็จจริงหนึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการรับฟ้องไว้พิจารณา แต่ข้อเท็จจริงอีกเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการที่คดีจะมีมูลหรือไม่ นักวิชาการอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น Vincent, Guinchard, Cadiet, Héron และ Couchexz ต่างก็มีความเห็นตรงกันว่า เป็นเรื่องที่น่าผิดหวังที่บทบัญญัติมาตรา 31 แห่ง ป.วิ. แห่งได้กำหนดในลักษณะทำนองดังกล่าวเอาไว้ นอกจากนี้ ตามแนวคำพิพากษาของศาล เป็นจำนวนมากก็ได้ตีความเรื่องการมีส่วนได้เสียตามกฎหมายดังกล่าว โดยบางครั้งก็ได้เน้นเรื่องการมีส่วนได้เสียทางศีลธรรม (intérêt moralé) บางครั้งก็ให้ความสำคัญกับเรื่องการมีส่วนได้เสียตามกฎหมาย (juristic interest)

1.2.1.1 ส่วนได้เสียทางศีลธรรม ได้แก่ กรณีที่เกี่ยวกับการฟ้องคดีของสามีภรรยาที่อยู่กินกันโดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส โดยมีคำพิพากษาขององค์คณะผสม (chambers mixtes) ของศาลสูงสุดฝรั่งเศส ลงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 1970¹⁷ ซึ่งไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาต่างๆ ของคณะแพ่ง โดยเห็นว่ากรณีไม่จำเป็นที่จะต้องมีความสัมพันธ์ทางกฎหมาย ระหว่างผู้ตายและโจทก์ที่ร้องขอให้ตนได้รับชดใช้ค่าเสียหาย แต่ศาลสูงสุดก็ได้เน้นย้ำด้วยการอยู่กินกันฉันท์สามีภรณานั้นจะต้องไม่เป็นการละเมิดกฎหมาย กล่าวคือจะต้องไม่เป็นเรื่องที่พัวพันกับเรื่องการมีชู้ (adultery)

1.2.1.2 ส่วนได้เสียตามกฎหมาย หลักการในเรื่องนี้คล้ายคลึงกับหลักการตามกฎหมายปกครองในคดีที่ศาลมีอำนาจเต็ม ส่วนในคดีที่ฟ้องว่าฝ่ายปกครองกระทำการโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ขอให้ศาลสั่งเพิกถอนการกระทำดังกล่าว ซึ่งเป็นคดีที่มีจุดประสงค์เพื่อเป็น

¹⁶Solus et Perrot, *supra* note 5, p. 203., n° 228 (อ้างโดย วรรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVISES, *supra* note 1, fasc. 126-2, n° 25)

¹⁷D. 1970, p. 201, note Combaldieu ; JCP 1970, éd. G. II, 16305, concl. Lindon, note Parlange (อ้างโดย วรรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVISES, *supra* note 1, fasc. 126-2, n° 26).

หลักประกันในเรื่องความชอบด้วยกฎหมายนั้น หลักการของศาลปกครองสูงสุดฝรั่งเศสในเรื่อง ส่วนได้เสียจะมีความหมายค่อนข้างกว้างมาก

ความจำเป็นเกี่ยวกับการคำนึงถึงเรื่องความชอบด้วยกฎหมายของส่วนได้เสียนั้นดูเหมือนเท่ากับเป็นการพิจารณาได้หรือไม่ การที่ศาลตัดสินว่าผู้ฟ้องคดีไม่มีส่วนได้เสียตามกฎหมายเท่ากับเป็นการปฏิเสธคำฟ้อง

กล่าวโดยสรุป แม้ว่าในขณะที่เป็นที่ยอมรับกันถึงความแตกต่างกันระหว่างสิทธิตามกฎหมายสารบัญญัติกับสิทธิในการฟ้องคดีแล้วก็ตาม แต่ตามแนวทฤษฎีและคำพิพากษาของศาลก็ยังมีแนวโน้มที่จะนำหลักการทั้งสองมาเกี่ยวพันกัน ดังเช่น ในการที่จะสามารถเป็นผู้ทรงสิทธิ ในการฟ้องคดีได้นั้น จำเป็นจะต้องมีส่วนได้เสียตามกฎหมาย หรือส่วนได้เสียโดยชอบด้วยกฎหมายที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ในประเด็นนี้ Solus และ Perrot วิเคราะห์ว่าหลักการดังกล่าวทำให้เกิดความไม่ชัดเจนไม่สามารถทำให้แบ่งแยกได้โดยเด็ดขาดระหว่างเรื่องสิทธิในการฟ้องคดีกับสิทธิกฎหมายสารบัญญัติ เพราะการที่ได้นำเรื่องส่วนได้เสียไปผูกติดกับเรื่องความชอบด้วยกฎหมายหรือตามกฎหมายนั้น เท่ากับเป็นการก้าวล่วงเข้าไปในส่วนที่เป็นสิทธิตามกฎหมายสารบัญญัติ อันเป็นการพิจารณาในปัญหาที่ว่าคำฟ้องนั้นมีมูลหรือไม่ ไม่ใช่พิจารณาเพียงแต่ว่า คำฟ้องนั้นจะสามารถรับไว้พิจารณาได้หรือไม่ แต่ก็เห็นได้เป็นที่แน่ชัดในอีกด้านหนึ่งว่า การที่กฎหมายได้กำหนดว่า ส่วนได้เสียต้องมีลักษณะชอบด้วยกฎหมายนั้น ก็เพื่อบังคับว่าจะต้องเป็นส่วนได้เสียที่จริงจังก่อให้เกิดครัดเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการฟ้องคดีโดยมีเจตนาเพื่อกั่นแกล้งหรือเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยไม่สุจริต

เป็นที่แน่นอนว่าคดีแพ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่โจทก์ผู้ฟ้องคดีได้กล่าวอ้างถึงสิทธิตามหนี้หรือสิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สิน แต่คดีที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องการที่สิทธิปัจเจกชนได้รับความเสียหายก็มีอยู่เป็นจำนวนมากเช่นกันเช่น กรณีอัยการมีอำนาจเข้ามาในคดีที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของสังคมหรือการที่สหภาพแรงงานได้ฟ้องคดีเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางด้านวิชาชีพ

1.2.2 ส่วนได้เสียนั้นเกิดขึ้นแล้วและยังคงมีอยู่

เงื่อนไขดังกล่าวเป็นข้อบังคับที่มีมาแต่ดั้งเดิม โดยมีความหมายว่าสิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลจะมีขึ้นนับตั้งแต่เวลาเมื่อส่วนได้เสียได้ปรากฏขึ้นมา ดังนั้นการมีส่วนได้เสียในอนาคต หรือส่วนได้เสียที่ไม่แน่นอนนั้น จึงยังไม่เป็นการเพียงพอที่จะก่อให้เกิดสิทธิในการฟ้องคดี¹⁸ แต่ใน

¹⁸เทียบคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1748/2530 ขณะที่สหภาพแรงงานโจทก์นำคดีมาฟ้องยังไม่มีสมาชิกของโจทก์คนใดถูกโต้แย้งสิทธิในเรื่องค่าชดเชย โจทก์จึงไม่มีสิทธินำคดีมาฟ้องขอให้ศาลพิพากษาให้จำเลยจ่ายค่าชดเชยไว้ล่วงหน้าได้

ตามกฎหมายสมัยใหม่ โดยหลักแล้วศาลจะไม่ยอมรับให้มีการใช้สิทธิดังกล่าวในกรณีดังกล่าว เนื่องจากเท่ากับเป็นการขัดแย้งกับหลักเสรีภาพของการที่จะใช้สิทธิทางศาลตามที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้น²¹ เราไม่สามารถที่จะบังคับให้บุคคลอื่นมาฟ้องคดีโดยยกข้อกล่าวอ้างต่อศาลได้ ดังนั้นการควมไม่ไต่สวนตามธรรมดาทั่วไปโดยเฉพาะที่กระทำด้วยวาจา และไม่มีลักษณะที่จะถือได้ว่าได้เกิดสวนได้เสียขึ้นแล้วในปัจจุบันสำหรับผู้ที่จะใช้สิทธิทางศาล แต่หากการกล่าวอ้างดังกล่าวได้กระทำเป็นลายลักษณ์อักษรและกระทำซ้ำซากหลายครั้งหลายหน โดยระบุอย่างแน่ชัดและเป็นการกล่าวหาที่มีลักษณะรุนแรงจนทำให้ผู้ใช้สิทธิฟ้องคดีได้รับความเสียหายทางทั้งด้านทรัพย์สินและชื่อเสียงอย่างจริงจังแล้ว ตามแนวคำพิพากษาของศาลในสมัยเก่าๆ ก็วินิจฉัยว่าบุคคลนั้นมีส่วนได้เสียที่เกิดขึ้นแล้วและยังคงมีอยู่ จึงสามารถใช้สิทธิทางศาลได้ เช่น ศาลเมือง Angers โดยลูกค้านำกล่าวได้ใช้วิธีเขียนอยู่ในจดหมายอยู่หลายครั้ง การอยู่ในลักษณะดังกล่าวมีลักษณะทำให้โน้ตารี่ผู้นั้นอาจได้รับความกระทบกระเทือนในตำแหน่งหน้าที่ได้ และศาลฎีกาก็ยังได้วินิจฉัยไว้ว่าบุคคลคนหนึ่งสามารถฟ้องคดีบุคคลอื่นที่ได้กล่าวหาได้แย้งตนได้ หากบุคคลนั้นได้โต้แย้งอย่างชัดเจนด้วยการกระทำหรือข้อเท็จจริงต่างๆ จนทำให้เกิดอุปสรรคทางข้อเท็จจริงหรือทางกฎหมาย²² แต่การฟ้องคดีในลักษณะนั้นมีข้อที่ไม่สะดวกเนื่องจากการสลับภาวะพิสูจน์จากกรณีปกติ โดยผู้ที่ควรจะต้องอยู่ในฐานะจำเลยกลายมาเป็นโจทก์

2) Actions interrogatoires (การใช้สิทธิฟ้องคดีเพื่อให้ดำเนินการ) เป็นกรณีที่เป็นการใช้สิทธิฟ้องคดีเพื่อบังคับให้บุคคลหนึ่งซึ่งมีสิทธิจะดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งภายในกำหนดระยะเวลาต้องยื่นดำเนินการดังกล่าวโดยทันที เช่น กรณีที่ทายาทมีกำหนดระยะเวลาที่จะแสดงเจตนาว่าตนจะยอมรับมรดกหรือไม่ บุคคลอื่นไม่สามารถฟ้องคดีเพื่อบังคับให้ทายาทต้องตัดสินใจก่อนที่กำหนดระยะเวลาดังกล่าวได้สิ้นสุดลงได้ หรือในกรณีที่บุคคลคนหนึ่งได้ทำสัญญากับบุคคล

หลายครั้งและเลื่อนเวลาฟ้องร้องไปโดยไม่มีกำหนด เป็นการเดือดร้อนรำคาญแก่โจทก์ จึงพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี

²¹Orléans, 15 mars 1889 : DP 1889, 2, p.228 (อ้างโดยวรรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVISES, *supra* note 1, fasc. 126-2, n° 42).

²²Cass., 23 Juin 1890 : DP 1890, 1, p.289; Cass. Req. 19 avr. 1889 : DP 1900, 1, p. 548-CA Montpellier, 1eravr. 1930 : p. 1930, p.372-CA Aix, 16 mars 1842 : JCP 1942, éd. G, IV, 77, obs. Mardy (อ้างโดยวรรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVISES, *supra* note 1, fasc. 126-2, n° 43).

ไร้ความสามารถ บุคคลนั้นไม่สามารถฟ้องขอให้ผู้ไร้ความสามารถตัดสินใจว่าเขาฟ้องขอให้ยกเลิกสัญญาที่ไม่ถูกต้องหรือไม่ การใช้สิทธิในการฟ้องคดีในเรื่องดังกล่าวนั้นแม้ว่าผู้ฟ้องคดีจะมีส่วนได้เสียก็ตามแต่ก็ต้องเคารพต่อหลักประกันต่างๆ ที่กฎหมายได้กำหนดเพื่อคุ้มครองบุคคลที่ถูกฟ้องคดีด้วย

แต่กรณีมีข้อยกเว้นตามมาตรา 1844-12 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสและมาตรา 365 วรรคหนึ่ง ของรัฐบัญญัติฉบับลงวันที่ 24 กรกฎาคม 1966 ที่กำหนดว่า ในกรณีที่มีการก่อตั้งห้างหุ้นส่วนหรือการกระทำของห้างหุ้นส่วน ตกเป็นโมฆียะเนื่องจากความไม่ชอบด้วยกฎหมายของการแสดงเจตนาหรือความสามารถของผู้เป็นหุ้นส่วน บุคคลทุกคนที่มีส่วนได้เสียสามารถบังคับให้บุคคลที่มีสิทธิบอกกล่าวต้องดำเนินการใช้สิทธิดังกล่าวภายในระยะเวลา 6 เดือน มิฉะนั้นจะหมดสิทธิฟ้องคดี

การใช้สิทธิดำเนินการทางศาลที่มีลักษณะเป็นการป้องกันนี้มีข้อยกเว้นในบางกรณี คือเรื่อง *actions declaratoires* และ *actions conservatoires*

3) *Actions declaratoires* เป็นการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลที่มีวัตถุประสงค์ที่จะให้ศาลตัดสินเกี่ยวกับการเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นของสถานะภาพทางกฎหมาย ความถูกต้องหรือความไม่ถูกต้องของการกระทำต่างๆ ซึ่งยังไม่ได้มีการโต้แย้ง

แม้ว่าการใช้สิทธิฟ้องคดีในลักษณะดังกล่าวจะได้รับการยอมรับในบางประเทศ เช่น อังกฤษ²³ ตามกฎหมายฝรั่งเศสไม่ยอมรับการใช้สิทธิฟ้องคดีที่มีลักษณะดังกล่าวโดยแท้ กล่าวคือเป็นการฟ้องคดีที่มีจุดประสงค์เพียงแต่เป็นการขอความเห็นจากศาลซึ่งปราศจากส่วนได้เสียหรือผลประโยชน์ใด ก็ตาม แนวคำพิพากษาของศาลฝรั่งเศสได้กล่าวซ้ำหลายครั้งว่า ตามหลักพื้นฐานนั้นการควบคุมโดยศาลนั้น ควรเป็นการดำเนินการในภายหลังจากที่มีปัญหาแล้วไม่ใช่เป็นผู้ควบคุมก่อนที่จะมีปัญหา โจทก์ไม่สามารถที่จะหาหลักประกันเป็นการล่วงหน้าโดยขอให้ศาลตัดสินเกี่ยวกับความถูกต้องหรือความชอบด้วยกฎหมายของสถานะภาพต่างๆ ได้

แต่อย่างไรก็ตาม ตามแนวทฤษฎีและคำพิพากษาของศาลก็ยังยอมรับให้มีการใช้สิทธิดำเนินการทางศาล ในบางกรณีแม้ว่าข้อพิพาทจะยังไม่เกิดขึ้นแต่มีความจำเป็นอย่างยิ่งยวดที่จะขจัดข้อสงสัยเกี่ยวกับสถานะภาพหรือสถานการณ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวกับทรัพย์สินหรือที่ไม่เกี่ยวกับทรัพย์สิน ตัวอย่าง เช่น ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสถานะภาพของบุคคล เนื่องจากบุคคลแต่ละคนมี

²³โปรดดู Ren? DAVID, *Ordre de mandamus et jugements déclaratoires dans le droit anglais*, M?langes offerts à Marcel walinee, 1974, p. 19 (อ้างโดยวรรณชัย บุญบำรุง , อ้างโดย Yvon DESDEVISES, *supra note 1*, fasc. 126-2, n° 49).

ส่วนได้เสียเสมอ ในการที่จะขอให้ศาลตัดสินชี้ขาดให้แนชัดในเรื่องความไม่แน่นอนของสถานภาพของตน โดยแนวคำพิพากษาของศาลได้ยอมรับให้มีการฟ้องคดีให้ศาลชี้ขาดยืนยันในเรื่องสัญชาติ ซึ่งต่อมากฎหมายก็ได้กำหนดรองรับสิทธิดังกล่าวเอาไว้ (มาตรา 29-3 มาตรา 29-4 และมาตรา 29-5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส และมาตรา 1040 แห่ง ป.วิ.แพ่งฝรั่งเศส)

เช่นเดียวกับกรณีที่คู่สมรสมีส่วนได้เสียอย่างไม่อาจโต้แย้งได้ในการที่จะฟ้องโต้แย้งคำพิพากษายำของศาลต่างประเทศได้ โดยศาลสูงสุดฝรั่งเศสยังได้วินิจฉัยว่า กรณีสามารถมีการร้องขอให้ศาลชี้ขาดยืนยันในเรื่องสถานภาพของการสมรสได้ แม้ว่าจะไม่ได้มีการร้องขอให้มีการบังคับตาม คำพิพากษาของศาลต่างประเทศในเรื่องการหย่าหรือขอให้มีการบังคับตามมาตรการใดมาตรการหนึ่งก็ตาม²⁴

นอกจากนี้ แนวความคิดในการยกเว้นหลักการดังกล่าวยังสามารถช่วยอธิบายในกรณีที่ผู้ได้รับมรดกทั้งหมดตามพินัยกรรม ซึ่งผู้ทำพินัยกรรมได้วางเงื่อนไขในการรับมรดกว่าจะต้องไม่แต่งงานหรือห้ามแต่งงานกับบุคคลบางประเภทหรือที่นับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่งนั้น ถือว่ามีส่วนได้เสียในการร้องขอต่อศาลขอให้สั่งให้เงื่อนไข หรือข้อกำหนดดังกล่าวตกเป็นโมฆะหรือไม่มีผลตามกฎหมายได้ แม้ว่าผู้นั้นจะยังไม่ตั้งใจที่จะละเมิดข้อห้ามดังกล่าวก็ตาม²⁵

ตามแนวคำพิพากษาของศาลฝรั่งเศสยังได้ยอมรับคำร้องขอของลูกจ้างซึ่งแม้จะยังมีอายุไม่ถึงกำหนดเกษียณอายุ แต่ก็อาจถือได้ว่ามีส่วนได้เสียที่จะขอให้ศาลพิจารณาในเรื่องสิทธิของการเกษียณอายุของลูกจ้างและลูกหนี้ของสิทธิดังกล่าวได้ หรือในเรื่องสิทธิเก็บกินนั้น ผู้ที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในอาคารที่อยู่ได้ภาระของสิทธิเก็บกินก็สามารถที่จะร้องขอต่อศาลก่อนที่ผู้มีสิทธิเก็บกินจะได้ตายลงเพื่อให้พิจารณาว่าสัญญาเช่าที่ผู้มีสิทธิเก็บกินได้ทำกับบุคคลอื่นมีผลทำให้เป็นภาระกับอาคารมากจนเกินไปได้

²⁴ Cass. 1re civ, 10 févr. 1971 : RTD civ. 1972, obs. Hébraud ; Rev. crit. DIP 1972, p.123 et la note ; Cass. 1re civ., 3 janv. 1980 : Rev. crit. Dip 1980, p. 597, note D. Holleaux ; JDI 1980, note A. Huet (อ้างโดยวรรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVISES, *supra* note 1, fasc. 126-2, n° 53).

²⁵ Cass. Req. 7 août 1871 : DP 1871, 1, p.197-25 mars 1946 : Gaz. Pal 1946 : Gaz. Pal. 1946, 1, p.226-T. Civ.Seine, 22 Janv. 1947 (อ้างโดยวรรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVISES, *supra* note 1, fasc. 126-2, n° 54).

4) Actions conservatoires (การฟ้องคดีเพื่อสงวนรักษาสีทธิ) เป็นถ้อยคำที่เรียกโดย Cadiet ซึ่งเป็นกรณีการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลที่เกี่ยวข้องกับส่วนได้เสียในอนาคตซึ่งค่อนข้างจะเป็นที่แน่นอนพอสมควร มีลักษณะเป็นการใช้สิทธิเพื่อป้องกันตามความหมายทั่วไป การใช้สิทธิดำเนินการทางศาลดังกล่าว เป็นการช่วยทำให้ศาลได้เข้ามาในสถานการณ์ทางกฎหมายซึ่งอาจนำไปสู่ข้อพิพาทในอนาคต และอาจเป็นการช่วยทำให้ศาลได้เข้ามาในสถานการณ์ทางกฎหมายซึ่งอาจนำไปสู่ข้อพิพาทในอนาคตและอาจเป็นการช่วยทำให้หลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดคดีต้องยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้นด้วย ได้แก่

ก) ในกรณีเป็นการใช้สิทธิดำเนินคดีเกี่ยวกับความเสียหายหรืออุปสรรคที่กำลังจะเกิดขึ้นนั้น ตามแนวคำพิพากษาของศาลเห็นว่า ที่จริงแล้วส่วนได้เสียเกิดและมีอยู่แล้วในการที่จะกำหนดถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหากความเสียหายดังกล่าวมีลักษณะที่แน่นอนชัดเจนเพียงพอ ตัวอย่างเช่น กรณีที่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ เจ้าของที่ดินซึ่งอาจได้รับความเสียหายที่อาคารในที่ดินข้างเคียงอาจจะพังลงสามารถร้องขอให้ศาลมีคำสั่งเกี่ยวกับมาตรการป้องกันความเสียหายจากอาคารที่อาจจะพังดังกล่าวได้ หรือการที่ทรัพย์สินของสินสมรสจะเสียหายในอนาคตก็เป็นเงื่อนไขเพียงพอตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 1443 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสในการที่จะใช้สิทธิในการขอให้แบ่งแยกทรัพย์สิน หรือการคุ้มครองสิทธิครอบครอง ซึ่งกำหนดโดย มาตรา 2282 แห่งประมวลกฎหมายฝรั่งเศสนั้นก็เป็นเรื่องการคุ้มครองสำหรับความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตแต่มีลักษณะแน่นอน โดยให้สิทธิแก่ผู้มีสิทธิครอบครองอสังหาริมทรัพย์ที่จะสามารถร้องขอให้ศาลสั่งห้ามไม่ให้ของที่ดินข้างเคียงทำการก่อสร้างอาคารซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายกับตนได้ ซึ่งเรียกการใช้สิทธินี้ในภาษาฝรั่งเศสว่า “action en dénonciation de nouvel oeuvre”

ข) การใช้สิทธิในลักษณะทำนองนี้อีกประเภทหนึ่งนั้นเป็นกรณีที่กฎหมายได้อนุญาตให้มีการใช้สิทธิดำเนินคดีในลักษณะที่เป็นการป้องกัน โดยคำนึงถึงส่วนได้เสียที่ผู้ร้องมีจุดประสงค์ที่จะหลีกเลี่ยงจากการที่พยานหลักฐานบางอย่างซึ่งจำเป็นสำหรับคดีที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตนั้น อาจจะสูญหายหรือถูกทำลายไปได้ สิทธิดังกล่าวได้ถูกกำหนดไว้ใน ป.วิ.แพ่งฝรั่งเศส มาตรา 145 โดยอาจมีการร้องขอให้ศาลมีคำสั่งทำการสืบพยานไว้ล่วงหน้าได้ แม้จะไม่มีฟ้องคดีกันก็ตาม หากปรากฏ เหตุผลโดยชอบด้วยกฎหมายที่สมควรจะทำการสืบพยานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงซึ่งจำเป็นสำหรับแก้ไขปัญหาคดีที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตสิทธิดังกล่าวตามมาตรา นี้ แต่เดิมนั้นตามแนวคำพิพากษาของศาลไม่ยอมรับให้มีการร้องขอในลักษณะดังกล่าว เนื่องจากถือว่าส่วนได้เสียยังไม่เกิดขึ้นและคงมีอยู่ และกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการสืบพยานถือว่าเป็นการดำเนิน

กระบวนการพิจารณาอย่างหนึ่งอย่างใดไม่สามารถที่จะต้องขอให้สืบพยานแยกต่างหากโดยยังไม่มีคดีอยู่ในศาลได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยกำหนดไว้ในมาตรา 101²⁶)

การฟ้องคดีในลักษณะนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฟ้องคดีที่ในระบบ Common Law เรียกว่า “action for declaratory judgement” ซึ่งเป็นเรื่องการร้องขอต่อศาลให้มีคำพิพากษาแสดงสิทธิอันเป็นการเยียวยาความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เป็นการใช้สิทธิในทางป้องกันความเสียหาย ซึ่งโดยหลักแล้วศาลจะมีคำพิพากษาในกรณีสิทธิตามกฎหมายที่เกิดขึ้นแล้วเท่านั้น ส่วนกรณีที่คาดการณ์ว่าอาจเกิดขึ้นในอนาคตนั้นศาลจะไม่มีคำพิพากษาให้ เช่น การฟ้องหย่าในอนาคต การเรียกค่าเสียหายที่อาจมีในอนาคตเมื่อผิดสัญญา ในระบบกฎหมายแองโกล-อเมริกัน เห็นว่าการร้องเกี่ยวกับสิทธิตามกฎหมายในอนาคตก็สามารถขอให้ศาลมีคำพิพากษาได้ หากเห็นว่า ข้อโต้แย้งนั้นจะเกิดขึ้นแน่นอนไม่ใช่เป็นเพียงข้อสมมติอาจเกิดขึ้นได้ (Sufficiently crystallized) เช่น การฟ้องของผู้เช่าเพื่อให้ได้สิทธิในการต่อสัญญาในอนาคต ซึ่งในปัจจุบันการให้ศาลมีคำพิพากษาเกี่ยวกับสิทธิในอนาคตสามารถทำได้โดยมีข้อจำกัด โดยผู้ร้องขอต้องแสดงให้เห็นว่า มีความเป็นไปได้อย่างสมเหตุสมผลที่อาจเกิดขึ้นกระทบสิทธิของผู้ร้องในอนาคต (a practical certainty of occurrence) มิใช่เป็นความคาดเดาว่าจะเกิดการกระทบสิทธิตามกฎหมายกำหนดเท่านั้น เช่น ในกรณีของประเทศเยอรมนีที่มีการฟ้องเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคที่จะเกิดขึ้นในอนาคตต่อสาธารณะที่สามารถทำได้²⁷

ปัจจุบันการฟ้องคดีในลักษณะนี้มีการใช้กันในเยอรมนี ออสเตรีย สวิตเซอร์แลนด์ สวีเดน ฝรั่งเศส โปรตุเกส บราซิล เป็นต้น สำหรับประเทศไทยนั้นได้กำหนดรองรับหลักการ

²⁶มาตรา 101 “ถ้าบุคคลใดเกรงว่า พยานหลักฐานซึ่งตนอาจต้องอ้างอิงในภายหน้า จะสูญหายหรือยากแก่การนำมา หรือถ้าคู่ความฝ่ายใดในคดีเกรงว่าพยานหลักฐานซึ่งตนจำนงจะอ้างอิงจะสูญหายเสียก่อนที่จะนำมาสืบ หรือเป็นการยากที่จะนำมาสืบในภายหลัง บุคคลนั้นหรือคู่ความฝ่ายนั้นอาจยื่นคำขอต่อศาลโดยทำเป็นคำร้องขอหรือคำร้องให้ศาลมีคำสั่งให้สืบพยานหลักฐานนั้นไว้ทันที

เมื่อศาลได้รับคำขอเช่นนั้น ให้ศาลหมายเรียกผู้ขอและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องมายังศาลและเมื่อได้ฟังบุคคลเหล่านั้นแล้ว ให้ศาลสั่งคำขอตามที่เห็นสมควร ถ้าศาลสั่งอนุญาตตามคำขอแล้วให้สืบพยานไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายนี้ ส่วนรายงานและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนั้นให้ศาลเก็บรักษาไว้”

²⁷ Arwed Blomeyer. Civil Procedure, Volume XVI, Tubingen and Martinus Nijhoff Publishers, 1982.

ดังกล่าวไว้ในมาตรา 55 แห่ง ป.วิ.แพ่ง. ในกรณีที่บุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาลอันเป็นเรื่องการฟ้องคดีที่ไม่มีข้อพิพาท แต่นักกฎหมายและตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาได้ตีความจำกัดเฉพาะกรณีที่มิกฎหมายสารบัญญัติกำหนดรองรับให้มีการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลได้เท่านั้น²⁸

อาจสรุปได้ว่า การใช้สิทธิดำเนินการทางศาลในคดีแพ่งนั้น ในส่วนของคดีที่มีข้อพิพาท ผู้ฟ้องคดีจะต้องมีส่วนได้เสีย ส่วนคดีที่ไม่มีข้อพิพาทนั้น ประเทศส่วนใหญ่ในระบบ Civil Law โดยหลักแล้ว จะต้องเป็นกรณีที่มิกฎหมายบัญญัติรองรับไว้ ในขณะที่ประเทศในระบบ Common Law การใช้สิทธิดำเนินการทางศาลที่เรียกว่า Declaratory Judgement เป็นเรื่องดุลพินิจของศาลว่าจะพิจารณาให้หรือไม่โดยไม่จำเป็นว่าจะต้องมีกฎหมายบัญญัติรับรองไว้

2. คุณสมบัติ (Quality)

แนวความคิดโดยทั่วไป มักกำหนดให้การมีส่วนได้เสียเป็นเงื่อนไขหลักของการใช้สิทธิดำเนินการทางศาล แต่ในความจริงแล้วในทางทฤษฎีของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้มีการแบ่งแยกศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง “ส่วนได้เสีย” กับ “คุณสมบัติ” ในการใช้สิทธิดำเนินการทางศาล แต่ในการอธิบายความหมายทั่วไปของคำว่า “คุณสมบัติ” นั้นมักจะก่อให้เกิดความสับสนกับความหมายที่ใกล้เคียงเช่นในกรณีที่มีการระบุว่า คุณสมบัติเป็นลักษณะทางกฎหมายที่ช่วยให้บุคคลสามารถใช้สิทธิทางศาลเพื่อให้มีการบังคับตามสิทธิในกฎหมายสารบัญญัติ หรือการที่บุคคลใดมีคุณสมบัติที่จะฟ้องคดีต่อศาลก็หมายความว่าบุคคลนั้นประกอบด้วยเงื่อนไขต่างๆ ในการฟ้องคดีครบถ้วน กรณีจึงเท่ากับว่าคุณสมบัติเป็นตัวกำหนดว่าบุคคลใดเป็นผู้ที่สามารถที่จะเสนอข้อกล่าวหาหรือข้อต่อสู้ต่อศาลเพื่อให้ศาลได้ชี้ขาดในเนื้อหาของคดีได้ หรือกล่าวได้ว่า คำจำกัดความของคุณสมบัติจะครอบคลุมถึงคำจำกัดความของส่วนได้เสีย และเป็นที่แน่นอนว่าบุคคลใดที่ไม่ได้อ้างว่าตนเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายสารบัญญัติก็จะไม่สามารถที่จะใช้สิทธิทางศาลได้ จากเหตุผลดังกล่าว คุณสมบัติในการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลจึงทำให้ส่วนได้เสียในการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลมีความจำเป็นที่จะต้องมีลักษณะเป็นเรื่องส่วน ตัวของบุคคลที่ได้กล่าวอ้างเรื่องส่วนได้เสีย

²⁸ อ้างแล้ว, เชมอร์รที่ 20, ตามข้อเท็จจริงของคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าว มีข้อนำสังเกตว่าตามกฎหมายฝรั่งเศสเรียกการฟ้องคดีในลักษณะนี้ว่า “action provocatoires” (การใช้สิทธิทำหาย) อันเป็นการดำเนินคดีที่มีลักษณะเป็นการป้องกัน ซึ่งในปัจจุบันศาลฝรั่งเศสมักจะเคร่งครัดกับการใช้สิทธิในลักษณะดังกล่าว.

ในการค้นหาความหมายของคุณสมบัติจำเป็นต้องตระหนักว่า ส่วนได้เสียนั้นเป็นเงื่อนไขทั่วไปของการฟ้องคดีและเงื่อนไขก็เป็นสิ่งเพียงพอสำหรับหลักปกติทั่วไปที่จะทำให้มีคุณสมบัติเพื่อการฟ้องคดี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คุณสมบัติเป็นเพียงผลลัพธ์ของส่วนได้เสียโดยตรงและเป็นการส่วนตัว แต่ในบางกรณีที่มีการมีส่วนได้เสียยังไม่เป็นการเพียงพอในการฟ้องคดี โดยเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดให้สิทธิในการฟ้องคดีสำหรับบุคคลบางคนจากข้อพิจารณาที่ว่าเรื่องส่วนได้เสียเป็นเงื่อนไขสำคัญในการที่จะมีสิทธิในการดำเนินการทางศาล และเรื่องคุณสมบัติจะเป็นกรณีเฉพาะที่กฎหมายได้กำหนดให้บุคคลบางคนเป็นผู้มีสิทธิในการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลตามมาตรา 31 แห่งวิธีพิจารณาแพ่งของฝรั่งเศส เหตุผลในการจำกัดสิทธิดังกล่าวคือเพื่อเป็นการคุ้มครองผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายสารบัญญัติจากการแทรกแซงของบุคคลภายนอก โดยจำกัดสิทธิในการดำเนินการทางศาลเฉพาะบุคคลที่มีส่วนได้เสียโดยตรงและส่วนตัวเท่านั้น ซึ่งการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลในลักษณะนี้ Cornu และ Foyer เรียกว่า "action attitrée" (การฟ้องคดีตามสิทธิที่กำหนด) แต่มีบางกรณีที่กฎหมายไม่ได้กำหนดมอบหมายให้อำนาจไว้โดยเฉพาะ ซึ่ง Cornu และ Foyer เรียกว่า "action banale" โดยผู้มีคุณสมบัติในกรณีนี้คือ บุคคลที่ใช้สิทธิทางศาลเพื่อปกป้องส่วนได้เสียตามกฎหมายหรือสิทธิตามกฎหมายสารบัญญัติซึ่งบุคคลผู้ที่ใช้สิทธิได้กล่าวอ้างว่าตนเป็นผู้ทรงสิทธิเป็นการส่วนตัว จากกรณีดังกล่าวข้างต้นจึงควรที่จะแยกการพิจารณาเรื่องคุณสมบัติออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีที่กฎหมายไม่ได้มีการมอบหมายอำนาจในการดำเนินคดีเอาไว้โดยเฉพาะ กับกรณีที่กฎหมายไม่ได้กำหนดมอบอำนาจในการดำเนินคดีเอาไว้โดยเฉพาะดังต่อไปนี้

2.1 เงื่อนไขการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลในกรณีที่กฎหมายไม่ได้กำหนดให้อำนาจเอาไว้เป็นการเฉพาะ

กรณีมีหลักตามธรรมดา คือ ผู้ที่มีคุณสมบัติในการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลก็คือ บุคคลผู้มีส่วนได้เสียเป็นการส่วนตัวในการที่คดีนั้นจะชนะคดีหรือถูกยกฟ้อง ประเด็นเรื่องคุณสมบัติจึงเป็นเรื่องหนึ่งของส่วนได้เสีย ดังนั้นในทางทฤษฎีอาจจะอธิบายเงื่อนไขของการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลได้ทั้งในแง่ของส่วนได้เสียและในแง่ของคุณสมบัติ

การที่มีการกำหนดให้สิทธิในการดำเนินการทางศาลในกรณีปกติทั่วไปที่เรียกว่า "action banale" สำหรับบุคคลที่มีส่วนได้เสียเป็นการส่วนตัวนั้น มีเหตุจากแนวความคิดอยู่ 2 ประการ คือ ประการแรก บุคคลดังกล่าวอยู่ในสถานะที่เหมาะสมที่สุดที่จะดำเนินการทางศาล

เพื่อให้มีการเคารพต่อสิทธิตามกฎหมายสารบัญญัติ ประการที่สอง ควรเป็นที่ยอมรับกันว่า กรณีเป็นเรื่องที่สมควรที่จะให้สิทธิแก่บุคคลดังกล่าวเป็นการเฉพาะในการที่จะปกป้องผลประโยชน์ของตนเองเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดการเข้าแทรกแซงโดยไม่สมควรซึ่งรัฐของผู้อื่น จากเหตุผลข้างต้นช่วยให้เข้าใจถึงการที่มีการใช้หลักการดังกล่าวในส่วนที่เกี่ยวกับการป้องกันส่วนได้เสียที่มีกำหนดแน่นอน (*défense d'intérêt déterminés*) และยังช่วยให้เกิดความแน่ชัดสำหรับบทบัญญัติของกฎหมายในกรณีที่ส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องมีลักษณะเป็นเรื่องส่วนรวม (*défense d'intérêt collectifs*)

2.1.1 การปกป้องส่วนได้เสียที่มีกำหนดแน่นอน (*défense d'intérêt déterminés*)

บุคคลทุกคนที่กล่าวอ้างว่าสิทธิตามกฎหมายสารบัญญัติที่ตนเป็นผู้ทรงสิทธิได้รับความเสียหายและเป็นผู้มีสิทธิได้รับประโยชน์เป็นการส่วนตัวจากมาตรการที่ผู้ันได้เรียกร้องนั้น ถือได้ว่ามีส่วนได้เสียในการที่จะใช้สิทธิทางศาลและจึงเป็นผู้มีคุณสมบัติในการใช้สิทธิดังกล่าว เช่น ศาลสูงสุดฝรั่งเศสได้วินิจฉัยว่า ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากทางภาระจำยอม (*une servitude de passage*) เป็นผู้มีคุณสมบัติในการฟ้องบุคคลทุกคนที่ทำให้สิทธิดังกล่าวเสื่อมเสียและก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้า ของสิทธิ²⁹

เช่นเดียวกันในกรณีที่โจทก์ขาดคุณสมบัติเนื่องจากไม่มีส่วนได้เสียเป็นการส่วนตัว ศาลก็จะไม่รับคำฟ้องของโจทก์ไว้พิจารณา ตัวอย่างเช่น คำฟ้องของห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่เรียกร้องให้มีการชำระเงิน อันเป็นหนี้ที่มีต่อห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลสาขา³⁰ หรือหนี้ที่เป็นของผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น³¹ หรือคำฟ้องของมารดาภายหลังการหย่าในการขอให้ปรับปรุงแก้ไขเรื่องสิทธิในการเยี่ยมเยียนบุตร เพื่อประโยชน์ของมารดานั้น³² หรือการฟ้องคดีของสมาชิกคนหนึ่งของนิติ

²⁹ Cass. 3 civ., mai 1971 : Bull.civ.III, n° 299 หรือในกรณีของสิทธิของผู้เช่า โปรดดู Cas. 3 civ., 2 déc. 1992 : Bull. Civ. LII, n 317 (อ้างโดยวรรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVISES, *supra* note 1, fasc. 126-2, n° 18).

³⁰ Cass. Com., 12 mai 1981 : Bull.civ.IV, n° 221 (อ้างโดยวรรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVISES, *supra* note 1, fasc. 126-2, n° 19).

³¹ Cass. Com., 12 mai 1981 : Bull.civ. IV, n° 221 (อ้างโดยวรรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVISES, *supra* note 1, fasc. 126-2, n° 19).

³² Cass. 2 civ., 20 juill. 1983 : Bull. Civ. LI, n° 154 (อ้างโดยวรรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVISES, *supra* note 1, fasc. 126-2, n° 19).

บุคคลเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของนิติบุคคลและไม่ได้เป็นกรณีที่กฎหมายได้กำหนดอนุญาตไว้เป็นการเฉพาะราย³³

ในการใช้สิทธิพิพาทเพื่อปกป้องส่วนได้เสียที่เป็นส่วนตัวนั้น ทั้งนิติบุคคลและบุคคลธรรมดาต่างก็อยู่ในสถานะเดียวกัน บุคคลทั้ง 2 ประเภทต่างก็สามารถมีคุณสมบัติที่จะใช้สิทธิทางศาลได้นับตั้งแต่ที่บุคคลดังกล่าวได้อ้างว่าส่วนได้เสียหรือผลประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นทางวัตถุหรือทางจิตใจได้ ได้รับความเสียหายเป็นการส่วนตัวและโดยตรง ความเสียหายที่นิติบุคคลได้รับ เช่นการดำเนินการทางการค้าที่ไม่สุจริตย่อมก่อให้เกิดส่วนได้เสียและทำให้นิติบุคคลนั้นมีคุณสมบัติที่จะดำเนินคดีทำนองเดียวกับบุคคลธรรมดาที่ได้รับความเสียหายทางวัตถุรวมทั้งกรณีความเสียหายที่ไม่ใช่ทางวัตถุที่นิติบุคคลได้รับอันเกี่ยวกับชื่อเสียงของตนหรือที่บุคคลธรรมดาได้รับอันเกี่ยวกับชื่อเสียงเกียรติยศนั้น ต่างก็ก่อให้เกิดคุณสมบัติในการที่จะใช้สิทธิทางศาลในลักษณะเดียวกันที่เรียกว่า "action banale"

2.1.2 การปกป้องส่วนได้เสียของส่วนรวม

การคุ้มครองปกป้องส่วนได้เสียที่ไม่มีลักษณะส่วนตัวหรือที่เป็นการส่วนตัวนั้นมักจะก่อให้เกิดปัญหามาตั้งแต่สมัยเดิม และอยู่นอกขอบเขตของกฎหมายวิธีพิจารณาความ โดยมีปัญหาว่ากลุ่มบุคคลต่างๆ จะใช้มาตรการใดในการที่จะสามารถที่จะดำเนินการทางศาลเพื่อปกป้องส่วนได้เสียของส่วนรวมหรือส่วนได้เสียทั่วไป ในกรณีที่บุคคลภายนอกได้ดำเนินการให้เกิดความเสียหาย

ในกรณีที่ไม่ได้มีกฎหมายกำหนดไว้เป็นพิเศษแล้ว การที่ไม่มีคุณสมบัติหรือไม่มีส่วนได้เสียเป็นการส่วนตัวและโดยตรงในการดำเนินการทางศาลของนิติบุคคลเพื่อป้องกันส่วนได้เสียที่เป็นส่วน รวมแล้วนั้นจะถูกห้ามมาตั้งแต่สมัยก่อนแล้ว สำหรับแนวคำพิพากษาของศาลคดีแพ่งฝรั่งเศสนั้นมีหลักอยู่ว่า คำฟ้องที่เสนอโดยนิติบุคคลตามขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลในเรื่องที่เป็นส่วนได้เสียของส่วนรวมนั้นเป็นคำฟ้องที่ไม่อาจรับไว้พิจารณาได้ จากหลักการดังกล่าวต่อมาศาลสูงสุดฝรั่งเศสและศาลล่างได้มีการเปลี่ยนแปลงกับกรณีต่างๆ ดังนี้

ศาลสูงสุดได้ยอมรับกรณีสมาคมเกี่ยวกับการคุ้มครองป้องกันต่างๆ สามารถที่จะใช้สิทธิดำเนินคดีต่างๆ ซึ่งเป็นของสมาชิกของสมาคมนั้น โดยเป็นการดำเนินคดีในรูปแบบของ

³³Cass. 1 civ., 13 févr. 1979 : D 1981, p. 205, note F. Alaphilippe (อ้างโดยวรรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVISES, *supra* note 1, fasc. 126-2, n° 19).

ส่วนรวม การรับฟ้องคดีแพ่งในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นการช่วยให้กลุ่มบุคคลที่เรียกชื่อต่างๆ กัน (เช่น คณะกรรมการสนับสนุนส่งเสริมสมาคมผู้ใช้หรือผู้บริโภค คณะกรรมการคุ้มครองป้องกันเขตชุมชนหรือถนนหนทาง เป็นต้น) สามารถดำเนินคดีในลักษณะส่วนรวมเพื่อป้องกันส่วนได้เสียของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม ศาลสูงสุดได้ยืนยันด้วยว่าสมาคมสามารถดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของสมาคมในการที่ได้เรียกร้องค่าเสียหายสำหรับความเสียหายในส่วนได้เสีย อันเป็นลักษณะส่วนรวมของสมาชิกของสมาคมได้ แม้ว่าความเสียหายดังกล่าวจะไม่ได้เกิดกับสมาชิกทุกคนของกลุ่มก็ตาม

สำหรับศาลล่างนั้นได้ยอมรับให้มีการฟ้องคดีเพื่อป้องกันส่วนได้เสียหรือผลประโยชน์ของบุคคลอื่น แม้ว่าจะเป็นการดำเนินคดีโดยสมาคมที่มีข้อสนับสนุนว่าได้ดำเนินการภายในขอบวัตถุประสงค์แต่เพียงผู้เดียวโดยปราศจากกรณีที่กฎหมายได้กำหนดให้เป็นอำนาจของใครโดยเฉพาะ³⁴

ศาลชั้นต้นกรุงปารีสได้ยอมรับคำฟ้องของสมาคมที่ต่อต้านการฝ่าฝืนการจราจร และสมาคมของครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากการคมนาคมในการร้องขอให้ห้ามการโฆษณาเกี่ยวกับการสนับสนุนเรื่องความเร็วของยานพาหนะ³⁵

การคุ้มครองส่วนได้เสียรวมที่เกี่ยวกับผู้บริโภค ก็ได้รับการยอมรับโดยศาลล่าง ก่อนที่จะมีรัฐบัญญัติฉบับที่ 88-14 ลงวันที่ 5 มกราคม 1988 ที่ได้กำหนดให้อำนาจแก่สมาคมในการที่จะใช้สิทธิทางศาลในเรื่องดังกล่าว

แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องส่วนได้เสียของส่วนรวมนั้นไม่เป็นที่ชัดเจนเสมอไป ในบางครั้งก็อาจเกิดข้อสงสัยได้ว่า ส่วนได้เสียดังกล่าวเป็นของสมาชิกหรือเป็นส่วนได้เสียที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของสังคมในลักษณะต่างๆ ไป ดังตัวอย่างเช่น ตามคำพิพากษาของศาลสูงสุดฝรั่งเศส³⁶ ที่ได้วินิจฉัยว่า "การที่สมาคมสามารถเรียกร้องต่อศาลให้มีการชดเชยค่าเสียหายที่สมาคมนั้นอ้าง

³⁴ โปรตุเก Guinchard, *L'action de groupe en droit franeais* : RID comp. 199, p. 599 (อ้างโดย วรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVISES, *supra note 1*, fasc. 126-2, n° 55).

³⁵ TGI Paris, ref., 9 oct. 1984 : Gaz.Pal. 1985, 1 somm.p.91; RTD civ., 1985; p. 768, obs. Normand (อ้างโดยวรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVISES, *supra note 1*, fasc. 126-2, n° 63).

³⁶ Cass. 2e civ., 21 juill 1986:Bull.civ.II,no 119: 1986, 2 pan jurispr. P.242 (อ้างโดยวรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVISES, *supra note 1*, fasc. 126-2, n° 58).

ว่าได้รับความเสียหาย ก็เป็นเรื่องที่ต้องพิสูจน์ว่าการกระทำตามฟ้องได้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนได้เสียโดยรวมที่สมาคมนั้นได้รับผิดชอบเป็นตัวแทนอยู่”

2.2 เงื่อนไขการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลในกรณีที่กฎหมายได้กำหนดมอบอำนาจเอาไว้

ตามหลักทั่วไปศาลจะรับคำฟ้องของบุคคลที่ได้ดำเนินการทางศาลเพื่อปกป้องส่วนได้เสียโดยชอบด้วยกฎหมายของตนเอง ตามมาตรา 31 แห่ง ป.วิ.แพ่งฝรั่งเศสตอนท้ายได้กำหนดว่า “ทั้งนี้ภายใต้บังคับกรณีที่กฎหมายได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะว่าบุคคลใดจะเป็นผู้มีสิทธิใช้สิทธิทางศาลแต่เพียงผู้เดียวในการดำเนินคดีเพื่อป้องกันส่วนได้เสียตามที่ได้มีการกำหนดไว้” จากบทบัญญัตินี้ เป็นการกำหนดหลักการไว้ 2 หลักการ คือหลักการที่กำหนดให้บุคคลใดมีคุณสมบัติในการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลซึ่งเท่ากับถือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้มีส่วนได้เสียอยู่ในตัวและหลักการที่สอง ผู้ที่ได้ถูกระบุตามกฎหมายว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติในการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลดังกล่าวจะต้องแสดงให้เห็นด้วยว่า เขาได้ใช้สิทธิทางศาลดังกล่าวเพื่อปกป้อง “ส่วนได้เสียตามที่ได้กำหนดไว้” อันเป็นภาระหน้าที่ตามที่กฎหมายได้ระบุเอาไว้การแยกแยะให้เห็นความแตกต่างระหว่าง 2 กรณีดังกล่าว จะสามารถเข้าใจได้เมื่อเราได้แยกพิจารณาเป็น 2 กรณี คือ (2.1) กรณีที่ได้มีการกำหนดให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้มีสิทธิใช้สิทธิทางศาลและ (2.2) กรณีที่ได้มีการกำหนดให้กลุ่มบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นผู้มีสิทธิดำเนินการทางศาล

2.2.1 กรณีบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้มีสิทธิดำเนินการทางศาล ในกรณีนี้ยังแยกพิจารณาออกได้เป็น 2 กรณีย่อยดังนี้

2.2.1.1 กรณีใช้สิทธิทางศาลเพื่อปกป้องส่วนได้เสียเป็นการเฉพาะราย

(1) ส่วนได้เสียทางครอบครัว ได้แก่กรณีต่างๆ ที่เพื่อที่คุ้มครองสถานการณ์บางอย่างกฎหมายได้กำหนดผู้ทรงสิทธิในการดำเนินการทางศาล แม้ว่าจะมีบุคคลอื่น (เช่นบิดา มารดา หรือญาติ) ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียทางวัตถุหรือทางจิตใจที่จะใช้สิทธิทางศาลอยู่แล้วก็ตาม ตัวอย่างเช่น กรณีที่คู่สมรสคนใดคนหนึ่งหรือร่วมกันสามารถที่จะฟ้องคดีหย่าได้ (ประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 230 มาตรา 237 มาตรา 242) และจะฟ้องได้เฉพาะคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งเท่านั้น จะฟ้องบุคคลอื่นไม่ได้³⁷ ผู้ที่จะร้องขอให้ผู้บรรลุนิติภาวะเป็นผู้ไร้ความสามารถและแต่งตั้งผู้

³⁷ TGI seine, 4 janv.1961, p. 636, note cornu : JCP 1961, ed. A, IV,3876 obs,J.A.:obs. H?braud:RTD civ.p.532 (อ้างโดยวรรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVISES, *supra* note 1, fasc. 126-2, n° 66).

อนุบาลได้นั้นต้องเป็นบุคคลตามที่ประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 493 ได้กำหนดเอาไว้³⁸ หรือบุตรเป็นผู้มีคุณสมบัติแต่ผู้เดียวในการฟ้องขอให้บิดารับเป็นบุตร (ประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 340-2 วรรคหนึ่ง) แต่หากบุคคลนั้นยังเป็นเยาว์ มารดาของผู้นั้นเป็นผู้มีคุณสมบัติแต่เพียงผู้เดียวที่จะใช้สิทธิทางศาล แม้ว่ามารดานั้นจะยังคงเป็นผู้เยาว์อยู่ก็ตาม (ประมวลกฎหมายแพ่งมาตรา 340-2 วรรคสอง)³⁹

จากกรณีต่างๆ ดังกล่าวนั้น ผู้ที่จะใช้สิทธิทางศาลเพียงแต่พิสูจน์หรือแสดงให้เห็นได้ว่าตนเป็นบุคคลตามที่กฎหมายได้กำหนดก็เป็นการเพียงพอสำหรับการที่จะมีสิทธิดำเนินการทางศาลได้แล้ว ข้อเท็จจริงของการมีคุณสมบัติดังกล่าวเท่ากับเป็นการสมมติล่วงหน้าหรือเท่ากับถือได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้มีส่วนได้เสียนั่นเอง แต่ในทางตรงกันข้ามนั้น การมีส่วนได้เสียอาจจะไม่ก่อให้เกิดคุณสมบัติในการดำเนินการทางศาล ตัวอย่างเช่น ผู้หญิงที่อยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยา กับสามีของบุคคลอื่นนั้น แม้อาจจะมีส่วนได้เสียในการฟ้องคดีหย่ากับภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมาย คำฟ้องของภรรยาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ไม่สามารถรับไว้พิจารณาได้⁴⁰ แต่ในกรณีภรรยาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายดังกล่าวได้อ้างในฐานะที่เป็นผู้ได้รับมรดกตามพินัยกรรมทั้งหมด ไม่ได้อ้างในฐานะเป็นภรรยาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว ตามคำพิพากษาศาลฎีกาได้ยอมรับให้ภรรยาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายสามารถฟ้องเรียกค่าเสียหายจากผู้ที่ทำให้สามีโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายเสียชีวิตได้⁴¹ และตั้งแต่มาตรา 180 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสเป็นต้นไปก็ได้กำหนดบุคคลที่มีสิทธิที่จะฟ้องคดีเกี่ยวกับการเป็นโมฆะของการสมรสได้⁴²

³⁸ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยกำหนดไว้ในมาตรา 28 วรรคหนึ่ง

³⁹ ตามมาตรา 1556 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยกำหนดว่า ในกรณีที่เด็กอายุไม่ครบสิบห้าปี ให้ผู้แทนโดยชอบธรรมของเด็กเป็นผู้ฟ้องแทน หากเด็กอายุครบสิบห้าปีแล้ว เด็กต้องฟ้องคดีเอง โดยในกรณีที่มารดาของเด็กยังไม่บรรลุนิติภาวะนั้น ตามคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ 1833/2528 วินิจฉัยว่าเป็นกรณีที่ผู้แทนโดยชอบธรรมของเด็กไม่สามารถทำหน้าที่ได้ ซึ่งตามมาตรา 1556 วรรคหนึ่ง กำหนดให้ญาติสนิทของเด็กหรืออัยการอาจร้องขอต่อศาลให้ตั้งผู้แทนเฉพาะคดีทำหน้าที่ฟ้องคดีแทนเด็กได้

⁴⁰ TGI Seine, 4 janv.1961.

⁴¹ T. civ. Seine, 10 janv 1947 : D.1947,p. 207 (อ้างโดย วรณชัย บุญบำรุง, อ้างโดย Yvon DESDEVICES, *supra* note 1, fasc. 126-2, n° 74).

⁴² ตามมาตรา 1497 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย ในกรณีมีการสมรสซ้อน ได้กำหนดผู้มีสิทธิร้องขอให้ศาลพิพากษาว่าการสมรสเป็นโมฆะเพียงกว้างๆ คือ

(2) ส่วนได้เสียเกี่ยวกับทรัพย์สิน

DESDEVISES เห็นว่า การใช้สิทธิดำเนินการทางศาลที่เรียกว่า “action directe” ซึ่งเป็นกรณีที่เจ้าหนี้ใช้สิทธิฟ้องคดีในนามของตนเองและโดยตรงต่อบุคคลอื่นที่ได้ทำสัญญากับลูกหนี้ เช่นในเรื่องการประกันภัยผู้ได้รับความเสียหายจากผู้เอาประกันภัยได้ฟ้องให้บริษัทผู้รับประกันภัยเป็นผู้รับผิดชอบใช้ค่าเสียหายตามสัญญาประกันภัยโดยตรงนั้น เป็นกรณีเช่นเดียวกันกับ “action attitrée” กล่าวคือ เป็นกรณีที่กฎหมายได้กำหนดให้เจ้าหนี้บางคนของลูกหนี้เป็นผู้มีสิทธิใช้สิทธิทางศาล⁴³

ในปัจจุบันนักวิชาการสมัยใหม่ได้วิเคราะห์หลักการดังกล่าวซึ่งได้ขยายขอบเขตกว้างขึ้น โดยในกรณีที่กฎหมายได้มอบอำนาจในการใช้สิทธิฟ้องคดีที่เรียกว่า “action directe” โดยแท้จริงนั้นก็เป็นเพียงพอแล้วในการที่จะสามารถดำเนินการทางศาล ซึ่งได้แก่กรณีเกี่ยวกับการประกันภัย เช่น ผู้ได้รับความเสียหายฟ้องผู้รับประกันภัยซึ่งรับประกันภัยอันเกิดจากการกระทำของผู้เอาประกัน (มาตรา L.124-3 ประมวลกฎหมายประกันภัย) หรือกรณีคำร้องขอของเจ้าของตึกหรือเพื่อนบ้านใกล้เคียงที่มีต่อผู้รับประกันภัยของผู้เช่า (มาตรา L.121-12 วรรคสี่ ประมวลกฎหมายประกันภัย) หรือกรณีคำร้องขอของเจ้าหนี้จำนองหรือเจ้าหนี้บุริมสิทธิที่มีต่อผู้รับประกันภัยของลูกหนี้ในความสูญหายของทรัพย์สินที่เอาประกัน (มาตรา L.121-13 วรรคหนึ่ง ประมวลกฎหมายประกันภัย) ในกรณีต่างๆ ดังกล่าวเป็นที่ยอมรับกันว่า ผู้ที่ได้รับความเสียหายสามารถเรียกร้องให้ผู้รับประกันภัยต้องรับผิดชอบโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงว่า ผู้เอาประกันเป็นผู้ไม่สามารถชดเชยค่าเสียหายได้หรือได้ละเลยการเรียกร้องเอาจากผู้รับประกันภัยหรือไม่ อย่างไรก็ตามยังไม่ชัดเจนสำหรับกรณีที่ “action directe” นั้นไม่มีลักษณะโดยแท้ ดังเช่น กรณีผู้ให้เช่า ได้ฟ้องผู้เช่าช่วง (ประมวลกฎหมายแพ่งมาตรา 1753)⁴⁴ กรณีที่คนงานของบริษัทก่อสร้างได้ฟ้องเจ้าของโครงการก่อสร้างหรือผู้ว่าจ้าง (ประมวลกฎหมายแพ่งมาตรา 1798) หรือกรณีผู้มอบอำนาจหรือตัวการได้

“บุคคลผู้มีส่วนร่วมได้เสีย” ส่วนกรณีผู้ที่จะมีสิทธิฟ้องก่อนการสมรสเพราะมิได้รับความยินยอมนั้น มาตรา 1510 ให้สิทธิเฉพาะบุคคลที่อาจให้ความยินยอมตามที่มาตรา 1454 กำหนดไว้เท่านั้น

⁴³ ตามมาตรา 887 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย กำหนดให้ผู้ได้รับความเสียหายชอบที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนจากผู้รับประกันภัยโดยตรงซึ่งเรียกว่า “สัญญาประกันภัยค่าจูน”

⁴⁴ ตามมาตรา 545 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย กำหนดให้ผู้เช่าช่วงต้องรับผิดชอบต่อผู้ให้เช่าเดิมโดยตรง

ฟ้องตัวแทนช่วง (ประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 1944)⁴⁵ ในกรณีต่างๆ ดังกล่าวนี้อธิบายถึงสิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ที่มีต่อบุคคลอื่นนั้นยังคงเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สินของลูกหนี้ กรณีนี้จะเป็นการไม่ยุติธรรม หากจะยอมให้เจ้าหนี้ของลูกหนี้ใช้สิทธิของลูกหนี้ฟ้องคดีเอาากับลูกหนี้ของลูกหนี้ในขณะที่ลูกหนี้ยังคงมีความสามารถชำระหนี้ได้อยู่ อย่างไรก็ตาม ข้อแตกต่างระหว่าง “actions directe” ทั้ง 2 แบบดังกล่าวก็เป็นเพียงเรื่องเงื่อนไขของความสำเร็ของคดีอันเป็นปัญหาในเนื้อหาของสาระของคดี แต่ในส่วนการพิจารณารับฟ้องนั้น เจ้าหนี้ไม่จำเป็นต้องแสดงให้เห็นเบื้องต้นว่าลูกหนี้ของตนอยู่ในฐานะไม่สามารถชำระหนี้ได้เสียก่อนแต่อย่างใด⁴⁶

สำหรับในเรื่องการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลในกรณีเรื่องความเสียหายปล้ำหรือความเป็นโมฆะหรือโมฆียะ ในบางกรณีกฎหมายได้กำหนดให้เฉพาะบุคคลบางคนที่มิใช่สิทธิที่จะใช้สิทธิทางศาล โดยเฉพาะในกรณีการใช้สิทธิฟ้องคดีเกี่ยวกับโมฆียกรรม กฎหมายได้กำหนดให้สิทธิสำหรับบุคคลบางคนที่สมควรได้รับการคุ้มครอง ทั้งนี้ อาจจะโดยเหตุผลเกี่ยวกับความรู้ความสามารถหรือเหตุผลเกี่ยวกับเรื่องความไม่ถูกต้องของการแสดงเจตนา⁴⁷

แม้ในทางทฤษฎีจะมีข้อสังเกตว่า กรณีโมฆียกรรมเป็นเรื่องที่บางครั้งเป็นเรื่องเฉพาะตัวและกรณีโมฆะกรรมเป็นเรื่องของบุคคลทุกคน กฎหมายก็ได้กำหนดกรณีในเรื่องต่างๆ ที่ได้มีการกำหนดรายชื่อตัวบุคคลที่มีคุณสมบัติในการดำเนินการทางศาลเอาไว้ ตัวอย่างเช่น ความเป็นโมฆียะของนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินซึ่งได้กระทำโดยผู้ไร้ความสามารถนั้น ผู้ที่สามารถฟ้องคดีในเรื่องดังกล่าวได้ใช้เฉพาะแต่บุคคลผู้ไร้ความสามารถ แต่ยังรวมถึงผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์ ใน

⁴⁵ ตามมาตรา 814 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย กำหนดให้ตัวแทนช่วงและตัวการต้องรับผิดชอบซึ่งกันและกันโดยตรง

⁴⁶ Cass. L civ., 27 déc. 1960 : D .1961, p491, note Bigot (อ้างโดย Yvon DESDEVEISES, *supra* note 1, fasc, 126-3, n° 82.

⁴⁷ ตามมาตรา 175 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย ได้กำหนดผู้ที่มีสิทธิบอกล้างโมฆียกรรมเอาไว้ ดังนั้น ผู้ค้าประกันจึงไม่มีสิทธิบอกล้าง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 119/2519) สามีของผู้แสดงเจตนาโดยวิปริตไม่มีสิทธิบอกล้างโมฆียกรรมได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2398/2535) แต่มีข้อสังเกตว่า ผู้จัดการมรดกแม้จะไม่ใช่บุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา 175 แต่มีสิทธิบอกล้างโมฆียกรรมเนื่องจากการกระทำอันจำเป็นเพื่อให้การเป็นไปตามคำสั่งเจ้าทรัพย์หรือโดยปริยายแห่งพินัยกรรมของเจ้าของมรดก เพื่อที่จะนำทรัพย์มรดกมาแบ่งปันให้แก่ทายาทอันเป็นการใช้สิทธิและหน้าที่ของผู้จัดการมรดกตามมาตรา 1719 (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3146/2532)

ฐานะเป็นผู้ให้ความยินยอม (ประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 510-1) สำหรับในกรณีของคู่สมรส ถ้าคู่สมรสคนหนึ่งได้ทำนิติกรรมกับบุคคลอื่นที่เกี่ยวกับสินสมรสโดยไม่ได้รับความยินยอมจากคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว คู่สมรสฝ่ายนั้นสามารถที่จะบอกล้างโมฆียะกรรม โดยคู่สมรสที่ได้ทำนิติกรรมหรือคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งไม่สามารถที่จะใช้สิทธิบอกล้างโมฆียะกรรมได้ (ประมวลกฎหมายแพ่ง มาตรา 215 วรรคสาม และมาตรา 1427)⁴⁸

เพื่อเป็นการคุ้มครองเจ้าหนี้สามัญซึ่งไม่มีหลักประกันใดๆ จากการที่ลูกหนี้ได้ละเลยหรือเป็นผู้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ มาตรา 1166 ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสจึงได้กำหนดให้เจ้าหนี้ดังกล่าวใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ฟ้องคดีเอาากับลูกหนี้ได้ซึ่งเรียกการใช้สิทธิดำเนินการทางศาลดังกล่าวว่า "action oblique" แต่กรณียังเป็นปัญหาว่าในทางทฤษฎีว่า การใช้สิทธิดำเนินการทางศาลในกรณีดังกล่าวนั้น จะพิจารณาคุณสมบัติในการฟ้องคดีเอาจากผู้เป็นเจ้าหนี้ผู้ดำเนินการทางศาลหรือจากผู้ที่เป็ลูกหนี้ ซึ่งนักกฎหมายบางท่านเห็นว่ากรณีดังกล่าวเป็นเพียงเรื่องตัวการตัวแทนธรรมดา แต่บางท่านก็เห็นว่าการใช้สิทธิของเจ้าหนี้ในการฟ้องคดีดังกล่าวเป็นสิทธิต่างหากของเจ้าหนี้นั้นเอง หรือเป็นการดำเนินการแทนลูกหนี้ สำหรับแนวคำพิพากษาของศาลสูงสุดฝรั่งเศสบางคำพิพากษานั้น ดูเหมือนจะสนับสนุนทฤษฎีที่ว่าเจ้าหนี้ผู้ใช้สิทธิทางศาลดังกล่าวเป็นเจ้าของสิทธิตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจเอาไว้และไม่ใช่เป็นเพียงการดำเนินการแทนตามความคิดดั้งเดิมแต่อย่างใด ดังนั้นกรณีดังกล่าวการพิจารณาเรื่องส่วนได้เสียที่กฎหมายได้กำหนดเรื่องคุณสมบัติเอาไว้ั้นจึงต้องพิจารณาจากตัวเจ้าหนี้ผู้ใช้สิทธิดังกล่าว ข้อเท็จจริงแต่เพียงลูกหนี้ได้ละเลยไม่เรียกร้องเอาจากลูกหนี้ของตนนั้นยังไม่เพียงพอที่จะถือว่ามิสิทธิฟ้องคดี หรือการโต้แย้งเกี่ยวกับตัวเจ้าของสิทธิหรือลูกหนี้นั้นก็ไม่เป็นเรื่องที่จำเป็น

เจ้าหนี้ที่ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ฟ้องคดีเอาากับลูกหนี้ของลูกหนี้ของตนนั้นอาจใกล้เคียงกับกรณีที่บุคคลฟ้องคดีในกรณีรับช่วงสิทธิตามที่กฎหมายได้กำหนดเอาไว้มาตรา 1251-30 ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสกำหนดว่า การรับช่วงสิทธิเป็นกรณีที่บุคคลหนึ่งซึ่งมีหน้าที่หรือส่วนได้เสียในการชำระหนี้เพื่อบุคคลอื่นและได้ชำระหนี้ไป ผู้รับช่วงสิทธิจึงมีสิทธิตามกฎหมายที่จะฟ้องได้เบี้ยเอาากับลูกหนี้หรือลูกหนี้ร่วมกับตน

(3) การฟ้องคดีมรดก การฟ้องคดีโดยผู้เป็นทายาทนับว่าเป็นสิทธิตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ แต่ความจริงแล้วกฎหมายได้อนุญาตเฉพาะทายาทหรือผู้รับมรดกตามพินัยกรรมที่ได้รับ

⁴⁸ตามมาตรา 1480 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยกำหนดให้คู่สมรสที่ไม่ได้ให้ความยินยอมมิสิทธิฟ้องให้ศาลเพิกถอนนิติกรรมได้โดยไม่ได้กล่าวถึงว่าคู่สมรสที่ได้ทำนิติกรรมหรือคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งจะมีสิทธิเพิกถอนนิติกรรมนั้นหรือไม่

มรดกทั้งหมดของเจ้ามรดกเท่านั้นที่จะสามารถใช้สิทธิฟ้องคดีของเจ้ามรดกที่เสียชีวิต เว้นแต่สิทธิการฟ้องคดีดังกล่าวไม่สามารถที่จะโอนหรือตกทอดกันได้ โดยสิทธิในการฟ้องคดีของทายาทในบางกรณีอาจถูกจำกัดโดยกฎหมายในกรณีที่สิทธิในการฟ้องคดีมีลักษณะเป็นเรื่องส่วนตัวของเจ้ามรดก เช่น ในเรื่องความสัมพันธ์ในครอบครัว ตามมาตรา 311-8 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ทายาทเจ้ามรดกจะสามารถใช้สิทธิฟ้องคดีได้เฉพาะในกรณีที่เจ้ามรดกได้เสียชีวิตตั้งแต่ยังไม่บรรลุนิติภาวะหรือเสียชีวิตภายในห้าปีนับแต่บรรลุนิติภาวะ ในกรณีดังกล่าว คุณสมบัติของการเป็นทายาทแต่เพียงอย่างเดียวก็จะไม่เพียงพอ จะต้องประกอบด้วยเงื่อนไขตามที่กำหนดไว้ด้วย

2.2.1.2 กรณีใช้สิทธิทางศาลเพื่อปกป้องส่วนได้เสียของกลุ่มบุคคล

กรณีของการฟ้องคดีที่เรียกว่า “action sociale ut singul” เป็นตัวอย่างสำคัญของกรณีที่กฎหมายอนุญาตให้มีการฟ้องคดีเพื่อปกป้องส่วนได้เสียของบุคคลอื่น ได้แก่ กรณีบุคคลคนหนึ่งหรือหลายคนซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มบุคคลมีสิทธิที่จะฟ้องคดีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มโดยฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายจากผู้บริหารของกลุ่มบุคคล

ตัวอย่างเช่น มาตรา 245 แห่งรัฐธรรมนูญฉบับลงวันที่ 24 กรกฎาคม ค.ศ. 1966 กำหนดว่า นอกจากกรณีที่ผู้ถือหุ้นบริษัทแต่ละคนจะมีสิทธิที่จะฟ้องคดีด้วยตนเองเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายที่ตนได้รับอันเป็นการฟ้องคดีแบบที่เรียกว่า “คำฟ้องโดยทั่วไป” (action banale) แล้ว ผู้ถือหุ้นแต่ละคนและกลุ่มของผู้ถือหุ้นยังสามารถใช้สิทธิฟ้องคดีของบริษัทได้ในกรณีที่บริษัทได้ละเลยที่จะใช้สิทธิดังกล่าว ตราบใดที่ผู้ถือหุ้นยังคงมีคุณสมบัติเป็นผู้ถือหุ้นบริษัทอยู่

ตามมาตรา 246 ของกฎหมายดังกล่าว การฟ้องคดีของผู้ถือหุ้นไม่จำเป็นต้องได้รับอนุญาตจากใคร เพราะเป็นการฟ้องคดีตามที่กฎหมายได้กำหนดให้สิทธิเอาไว้หรือที่เรียกว่า “คำฟ้องตามสิทธิที่กำหนด” (action attitree) และเป็นการฟ้องคดีแทนบุคคลอื่น

นอกจากนี้ กฎหมายยังได้อนุญาตเป็นกรณีพิเศษในกรณีที่เกี่ยวกับการชำระบัญชีของบริษัท โดยตัวแทนของเจ้าหนี้หรือผู้ชำระบัญชีสามารถฟ้องคดีแทนบริษัทได้⁴⁹

เช่นเดียวกัน ประธานคณะกรรมการตลาดหลักทรัพย์สามารถที่จะปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวมของผู้ลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 12-2 ของ l'ordonnance n° 67-833 ลงวันที่ 28 กันยายน ค.ศ. 1967 ในการฟ้องคดีเพื่อให้ยุติการกระทำที่จะทำให้ผลประโยชน์ส่วนรวมของผู้ลงทุนในตลาดหลักทรัพย์ได้รับความเสียหาย

⁴⁹ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยกำหนดกรณีดังกล่าวไว้ในมาตรา 1259 (1).

ในกรณีดังกล่าวนี้จะแตกต่างจากเรื่องการฟ้องคดีในรูปแบบที่เรียกว่า “class action” (การดำเนินคดีแบบกลุ่ม) ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้อยู่ในประเทศแองโกล-แซกซอน และมีวิวัฒนาการมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ยังไม่เป็นที่ยอมรับในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law โดยวิธีการดังกล่าวใช้กับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีที่ผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันในมูลเหตุแห่งการฟ้องคดีมีจำนวนมาก เพราะการที่จะใช้วิธีฟ้องคดีโดยเป็นคู่ความร่วมมือกันนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สะดวก การฟ้องคดีแบบ class action จะมีประโยชน์ในการหลีกเลี่ยงการซ้ำซ้อนในการฟ้องคดี เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลา ซึ่งคำว่า “ผู้มีส่วนได้เสียร่วมกัน” (common interest) ในที่นี้มิได้เป็นผู้ที่มีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกันหรือเป็นเจ้าของหรือลูกหนี้ร่วม แต่เป็นการที่คนกลุ่มหนึ่งมีจุดหมายเดียวกัน คือ เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากการที่ตนถูกโต้แย้งสิทธิในความเสียหายที่เกิดจากการกระทำเดียวกัน ก็ควรที่จะฟ้องคดีเข้ามาด้วยกันเพื่อให้ศาลมีคำพิพากษาและตัดสินคดีเสียไปในคราวเดียวกัน

สำหรับบทบัญญัติของกฎหมายที่ใช้กับกรณี class action นั้น ตามมาตรา 23 (a) แห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของสหรัฐ (Federal Rule of Civil Procedure) ได้กำหนดเงื่อนไขว่า โจทก์หรือจำเลยผู้ขอให้ดำเนินคดีตามแบบดังกล่าวต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำนวนสมาชิกที่เป็นผู้เสียหายมีจำนวนมากจนเป็นการยากที่จะให้ผู้เสียหายทุกคนมารวมกันฟ้องคดีได้ และผู้เสียหายที่เป็นสมาชิกของกลุ่มจะต้องเป็นประเภทเดียวกันและโจทก์จะต้องแสดงให้ศาลเห็นว่าโจทก์นั้นมีความสามารถเป็นผู้แทนในการปกป้องผลประโยชน์ของผู้เสียหายทั้งกลุ่มได้อย่างเป็นธรรมเพียงพอ และเป็นเรื่องในดุลพินิจของศาลที่จะมีคำสั่งให้ดำเนินคดีแบบ class action หรือไม่ก็ได้

2.2.2 กรณีกลุ่มบุคคลเป็นผู้มีสิทธิดำเนินการทางศาล

โดยส่วนใหญ่แล้วนิติบุคคลต่างๆ จะใช้สิทธิทางศาลโดยอংশส่วนได้เสียโดยชอบด้วยกฎหมายและเป็นการส่วนตัวอันเป็นเงื่อนไขทำนองเดียวกับบุคคลธรรมดา หากนิติบุคคลใช้สิทธิทางศาลเพื่อปกป้องส่วนได้เสีย ซึ่งไม่ได้เป็นเรื่องส่วนตัวเฉพาะของนิติบุคคลนั้น เช่น เป็นส่วนได้เสียส่วนตัวของสมาชิกหรือส่วนได้เสียร่วม (intérêt ordre collectif) แล้วศาลก็จะรับฟ้องไว้พิจารณาไม่ได้

ในบางกรณีกฎหมายได้กำหนดข้อยกเว้นหลักกฎหมายทั่วไปโดยให้สิทธิแก่นิติบุคคลบางประเภทในการปกป้องส่วนได้เสีย โดยอาจจะเป็นส่วนได้เสียของสมาชิกของนิติบุคคลหรือส่วนได้เสียร่วม

ความเป็นสภาพบุคคลตามกฎหมาย (la personnalité juridique) ของกลุ่มนั้นจะแตกต่างจากความเป็นสภาพบุคคลตามกฎหมายของสมาชิกของกลุ่ม โดยการที่กฎหมายได้กำหนดให้อำนาจไว้ (une habilitation législative) แต่เพียงกรณีเดียวเท่านั้นที่ให้นิติบุคคลสามารถใช้สิทธิทางศาลเพื่อปกป้องส่วนได้เสียที่ไม่ใช่ของตน

กรณีของสหภาพแรงงานนับเป็นตัวอย่างแรกของการฟ้องคดีแทนในบางกรณีเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกแต่ละคน โดยการฟ้องคดีของสหภาพแรงงาน เป็นกรณีของคำฟ้องตามสิทธิที่กำหนด⁵⁰ และไม่ใช่เป็นกรณีของตัวแทน สหภาพแรงงานสามารถดำเนินการได้โดยไม่จำเป็นต้องได้รับการมอบอำนาจโดยชัดแจ้งจากสมาชิกที่เกี่ยวข้อง วิธีการดังกล่าวช่วยเป็นหลักประกันให้กับสมาชิกที่ได้รับความเสียหาย ไม่ต้องได้รับผลกระทบอันเกิดจากการฟ้องคดีของสหภาพแรงงานโดยการฟ้องคดีของสหภาพแรงงานจะไม่มีผลกระทบต่อกรณีในสัญญาแรงงาน

⁵⁰ มาตรา 31 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศส.